

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет охорони здоров'я, соціальної роботи і психології
Кафедра Школа соціальної роботи ім. В. І. Полтавця

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«СОЦІАЛЬНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ЖІНОК,
ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО
НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності
231 Соціальна робота

Савчук Вероніка Миколаївна

Керівник Кальницька К.О,
кандидат наук, доцент

Рецензент Савчук О. М,
кандидат наук, доцент

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____
«_____» _____ 2026 р.

Київ - 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	1
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЖІНОК, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	5
1.1 Гендерно зумовлене насильство щодо жінок як системне соціальне явище в умовах війни	5
1.2 Соціальна підтримка жінок, які постраждали від гендерно зумовленого насильства	10
1.3 Психологічна підтримка жінок, які постраждали від гендерно зумовленого насильства	15
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	19
2.1 Час і місце проведення дослідження	19
2.2 Етапи проведення дослідження.....	20
2.3 Процедура проведення дослідження	21
2.4 Методи й інструменти дослідження	22
2.5 Характеристика вибірки.....	23
2.6 Труднощі/обмеження/етичні засади дослідження	28
2.7 Концептуалізація та операціоналізація понять.....	29
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЖІНОК, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	32
3.1 Результати дослідження про вплив війни на поширення гендерно зумовленого та домашнього насильства	32
3.2 Особливості соціальної та психологічної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, в умовах війни.....	39
3.3 Напрями вдосконалення системи підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства	47
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Перехід російсько-української війни у повномасштабну фазу у 2022 році зумовив глибокі соціальні трансформації, що охопили всі сфери суспільного життя. Однією з проблем, що загострилися в умовах війни, є зростання рівня гендерно зумовленого насильства. Зокрема, за даними аналітичної платформи Opendatabot, у 2024 році в Україні було зафіксовано рекордну кількість справ, пов'язаних із домашнім насильством, яке є одним із найпоширеніших проявів гендерно зумовленого насильства, що свідчить про посилення масштабів цієї проблеми.

В умовах воєнного стану жінки часто опиняються у ситуації подвійної вразливості, з одного боку через гендерну нерівність, з іншого через наслідки війни, наприклад, вимушене переміщення, втрату житла, роботи та соціального оточення. Це підвищує ризик насильства та ускладнює можливість своєчасного отримання допомоги (UNFPA, 2022). Дослідження також свідчать, що під час війни зростає латентність насильства, оскільки постраждалі рідше звертаються по допомогу через страх, недовіру до інституцій або обмежений доступ до сервісів (UN Women, 2022).

Варто зазначити, що проблема підтримки жінок, які постраждали від гендерно зумовленого насильства, раніше вже стали предметом розгляду вітчизняних дослідників (М. Качинська, Л. Міщик, О. Гончаренко, О. Швед, З. Касянчук, О. Степаненко, К. Черевко та ін.), та зарубіжних науковців (L. Dominelli, N. Felipe Russo, J. Levenson, Giulia Ferrari, Maka Lortkipanidze, Nino Javakhishvili, Laura C. Craven та ін.). У своїх працях дослідники розглядали причини та форми гендерно зумовленого психологічного наслідку травматичного досвіду, роль соціальної роботи, кризового консультування та підходи у процесі допомоги постраждалим жінкам. Значний внесок у вивчення проблеми також здійснюють міжнародні та українські організації, зокрема

UNFPA, UN Women, WHO, Ла Страда – Україна (Додаток Д), Благодійний фонд «РОКАДА» (Додаток Г), які проводять дослідження щодо впливу війни на зростання випадків насильства, доступу жінок до сервісів підтримки та потреб постраждалих. Водночас аналіз наукових джерел свідчить, що недостатньо дослідженими залишаються питання впливу воєнних дій на переживання гендерно зумовленого насильства та особливості надання комплексної соціальної і психологічної підтримки жінкам в умовах війни та повоєнного відновлення.

Соціальна підтримка спрямована на забезпечення базових потреб, захист прав, доступ до ресурсів і послуг, тоді як психологічна допомога відіграє ключову роль у подоланні травматичного досвіду, зниженні рівня стресу та відновленні психоемоційного стану постраждалих (WHO, 2013).

Проблема гендерно зумовленого, зокрема, домашнього насильства щодо жінок була актуальною ще до початку повномасштабної війни та визнавалася на міжнародному рівні як порушення прав людини. У межах Женевської конвенції та інших міжнародних документів закріплено необхідність захисту цивільного населення, жінок від насильства в умовах збройних конфліктів. Війна створила додаткові фактори ризику – соціально-економічну нестабільність, вимушене переміщення, руйнування соціальних зв'язків, у зв'язку з цим дослідження особливостей поширення насильства щодо жінок та пошук ефективних механізмів їх соціальної та психологічної підтримки набувають особливої актуальності в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є соціальна та психологічна підтримка жінок, які постраждали від гендерно зумовленого насильства.

Предметом дослідження є зміст, форми, напрями та особливості надання соціальної та психологічної підтримки жінкам, які постраждали від гендерно зумовленого насильства в умовах воєнного часу.

Мета дослідження: здійснити аналіз змісту та форм соціальної та психологічної підтримки жінок, постраждалих від гендерно зумовленого

насильства (на прикладі домашнього насильства), а також окреслити напрями її вдосконалення в діяльності фахівців соціальної сфери в умовах війни.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання** дослідження:

1. Розкрити сутність гендерно зумовленого та домашнього насильства щодо жінок в умовах війни.
2. Проаналізувати вплив війни на поширення гендерно зумовленого насильства і його соціальні та психологічні наслідки для жінок.
3. Визначити рівень обізнаності жінок щодо нормативно-правового забезпечення, доступних послуг та сучасних практик надання соціальної і психологічної підтримки постраждалим від насильства в умовах війни.
4. Узагальнити підходи до соціальної та психологічної підтримки жінок, які зазнали гендерно зумовленого насильства, та визначити напрями їх розвитку в умовах воєнного часу

Методи дослідження зумовлені метою та завданнями кваліфікаційної роботи.

У процесі дослідження було використано якісний та кількісний методи дослідження, було проведено напівструктуроване інтерв'ю, та задіяний кількісний метод – опитування, а також загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення наукових джерел і нормативно-правових документів, що висвітлюють проблему соціальної та психологічної підтримки жінок, постраждалих від гендерно зумовленого насильства в умовах воєнного стану.

Бакалаврська робота складається з трьох розділів та викладена на 78 сторінках.

Для написання кваліфікаційної роботи було використано 54 джерела наукової літератури, з яких 24 – україномовні та 30 – англomовні.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БФ – благодійний фонд, неприбуткова організація, створена для збору коштів, майна або надання послуг нужденним.

ВПО – внутрішньо переміщені особи.

ГО – громадська організація, добровільне об'єднання людей, створене для захисту прав, свобод та спільних інтересів, яке не має на меті отримання прибутку.

ГЗН – гендерно зумовлене насильство, насильство, яке виникає через стать людини або гендерні стереотипи.

ДН – домашнє насильство, насильство між членами сім'ї або людьми, які проживають чи проживали разом.

UNFPA – United Nations Population Fund.

UN Women – United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women.

WHO – World Health Organization.

SAMHSA – Substance Abuse and Mental Health Services Administration.

IASC – Inter-Agency Standing Committee.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЖІНОК, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1 Гендерно зумовлене насильство щодо жінок як системне соціальне явище в умовах війни

Однією з важливих соціальних проблем сучасного суспільства є гендерно зумовлене насильство, що включає кілька аспектів, які пов'язані між собою і проявляється як у сім'ї, так і в ширшому соціальному середовищі. Щоб краще зрозуміти цю проблему, необхідно розглянути сутність відповідних понять, їхні основні види, причини виникнення, а також особливості прояву в умовах воєнного часу.

Наразі одним із найбільш поширених проявів гендерно зумовленого насильства є домашнє насильство, на прикладі якого можна простежити вплив гендерних стереотипів, контролю та дискримінації у близьких стосунках. Згідно із законодавством України, домашнє насильство трактується як дії фізичного, сексуального, психологічного або економічного характеру, які здійснюються у межах сімейних чи близьких взаємин (Верховна Рада України, 2017).

Водночас гендерно зумовлене насильство є ширшим поняттям, оскільки охоплює не лише насильство у сімейному середовищі, а й інші форми дискримінаційного та насильницького впливу, які здійснюються щодо жінок через їхню стать або переважно зачіпають саме їх (Верховна Рада України, 2005). Таким чином, домашнє насильство фактично є однією з форм гендерно зумовленого насильства, тоді як останнє охоплює ширший спектр проявів і пов'язане із соціальними стереотипами, культурними нормами та структурною нерівністю (Hussain, 2018).

Гендерно зумовлене насильство може проявлятися у різних формах, які охоплюють фізичні, економічні, психологічні та сексуальні складові (Верховна Рада України, 2017). Кожна з цих форм проявляється по-різному і має різні наслідки, однак у реальному житті ці форми часто поєднуються та взаємопідсилюють одна одну. Окрім традиційних форм насильства, у сучасних дослідженнях також виокремлюють цифрове насильство. Згідно з матеріалами БФ Рокада (2026), з'явилася нова форма – цифрове насильство передбачає використання гаджетів, інтернету та соціальних мереж для залякування, контролю, приниження, переслідування або маніпулювання людиною. Така форма насильства може проявлятися через постійний онлайн-контроль, погрози, поширення особистої інформації чи кіберпереслідування, що особливо актуалізувалося в умовах активного використання цифрових технологій.

Фізичне насильство охоплює застосування сили, що може призводити до тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості. До нього належать побиття, штовхання, удари, позбавлення свободи пересування, а також інші дії, спрямовані на завдання фізичної шкоди. Такі прояви є найбільш очевидними, однак не завжди відображають повний масштаб насильства, оскільки часто супроводжуються іншими його формами (Качинська, 2017).

Психологічне насильство є менш помітним порівняно з фізичним, однак не менш руйнівним за своїми наслідками. Воно проявляється у формі систематичних принижень, образ, погроз, залякування, постійного контролю, маніпуляцій, а також обмеження соціальних контактів та відокремлення від оточення. Часто такі дії мають прихований характер і не супроводжуються фізичним впливом, через це їх складніше виявити і вчасно відреагувати (Степаненко, 2023). При цьому саме тривалість і повторюваність психологічного тиску призводять до сильного негативного впливу на особистість. Психологічне насильство часто спричиняє зниження самооцінки та внутрішньої стабільності жінки, формування залежності від кривдника та

втрата відчуття контролю над власним життям. У результаті постраждалі часто переживають почуття провини, страху, безпорадності, тривоги та емоційного виснаження. Тривалий вплив таких факторів може призводити до розвитку психічних розладів, серед них депресивних і тривожних станів, порушень сну, зниження когнітивної активності та соціальної ізоляції. У деяких випадках формується так званий синдром набутої безпорадності, коли людина втрачає здатність активно протидіяти насильству та шукати допомогу (Ботаренко, 2023).

Економічне насильство пов'язане з контролем над матеріальними ресурсами та фінансовою залежністю постраждалої особи. Воно може включати заборону працювати, обмеження доступу до власних коштів, примус до передачі доходів, контроль витрат або позбавлення базових потреб. Економічний контроль є одним із основних способів підпорядкування та утримання жінки у насильницьких відносинах. Обмеження фінансової автономії суттєво звужує можливості самостійного прийняття рішень, ускладнює отримання допомоги та обмежує можливість залишити небезпечне середовище (Lortkipanidze, 2025).

Сексуальне насильство включає будь-які дії сексуального характеру, які відбуваються без добровільної згоди людини. До таких проявів належать примус до статевих стосунків, небажані дотики, сексуальні домагання та інші порушення тілесної недоторканості. Однією з особливостей цієї форми насильства є високий рівень стигматизації та суспільного осуду, через що постраждалі часто не звертаються по допомогу або приховують пережитий досвід (Верховна Рада України, 2017).

Проте, існує багато форм гендерно зумовленого насильства, які можуть проявлятися як у приватному житті, так і в суспільстві загалом. Стамбульська конвенція та інші міжнародні документи виділяють основні види гендерно зумовленого насильства, наведені у таблиці нижче.

Таблиця 1.1 Види гендерно зумовленого насильства

Вид насильства	Опис
Домашнє насильство	Насильницькі дії в сім'ї або між близькими людьми, що можуть включати фізичний, психологічний чи економічний тиск
Фізичне насильство	Завдання людині тілесних ушкоджень, побоїв або будь-яких дій, що шкодять здоров'ю
Психологічне насильство	Приниження, образи, погрози, маніпуляції та постійний емоційний тиск на людину
Сексуальне насильство	Будь-які дії сексуального характеру без добровільної згоди людини
Економічне насильство	Контроль над фінансами людини, заборона працювати або позбавлення доступу до коштів
Переслідування	Нав'язливе стеження, постійні дзвінки, повідомлення чи інші дії, що викликають страх
Зґвалтування	Примусовий статевий акт без згоди людини
Сексуальні домагання	Небажані сексуальні натяки, жарти, дотики або пропозиції
Каліцтво жіночих геніталій	Небезпечні процедури, що навмисно травмують жіночі статеві органи
Примусова стерилізація	Позбавлення людини можливості мати дітей без добровільної згоди
Примусовий аборт	Переривання вагітності без вільного рішення жінки
Примусовий шлюб	Одруження людини без її добровільної згоди
Злочини в ім'я так званої «честі»	Насильницькі дії проти людини через нібито «ганьбу» для сім'ї чи громади
Насильство у воєнних постконфліктних ситуаціях	Використання насильства під час війни або конфліктів для залякування та контролю людей
Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації	Незаконне переміщення та використання людей для примусової проституції чи сексуальної експлуатації

Аналіз наукових досліджень свідчить, що насильство щодо жінок виникає через низку соціальних причин. До основних чинників належать гендерна нерівність, яка сприяє збереженню нерівності у владних відносинах між чоловіками й жінками, економічна залежність, що обмежує можливості жінок залишити насильницькі відносини, поширені соціальні стереотипи щодо ролей жінки і чоловіка, а також прагнення контролю та домінування з боку кривдника. Насильство формується під впливом факторів на різних рівнях від індивідуального до суспільного, що підкреслює необхідність комплексного підходу до його розуміння та подолання (Hussain, 2018).

В Україні офіційна статистика переважно відображає випадки домашнього насильства, яке розглядається як одна з основних форм гендерно зумовленого насильства. Дослідження свідчать, що в Україні після початку повномасштабного вторгнення спостерігається значне зростання випадків домашнього насильства. За даними правоохоронних органів (Додаток Г), у 2023 році було зафіксовано понад 291000 звернень щодо домашнього насильства, що приблизно на 20% більше порівняно з попереднім роком. Крім того, у перші місяці 2024 року кількість зафіксованих випадків зросла більш ніж на 50% порівняно з аналогічним періодом 2022 року (Міністерство внутрішніх справ України, 2024). Такі дані свідчать про суттєве загострення проблеми в умовах воєнного часу.

Зростання рівня насильства пов'язане з низкою факторів, характерних для кризових ситуацій. Серед них підвищений рівень стресу, травматичний досвід, пов'язаний із бойовими діями, економічна нестабільність, втрата роботи та доходів, а також руйнування соціальних зв'язків. Як зазначає United Nations Population Fund, війна значно посилює вже існуючі форми гендерно зумовленого насильства та створює нові ризики для жінок і дівчат, водночас знижуючи їхню здатність протидіяти насильству (UNFPA, 2022).

За даними United Nations Population Fund, в Україні близько 2,4 млн осіб, переважно жінок і дівчат, перебувають у ситуації ризику або вже постраждали

від гендерно зумовленого насильства та потребують спеціалізованих послуг підтримки. Крім того, в умовах воєнного стану частина соціальних і медичних установ припиняє або обмежує свою діяльність, а правоохоронні органи та соціальні служби перевантажені іншими завданнями. Це призводить до того, що багато випадків насильства залишаються непоміченими або нерозкритими. Офіційна статистика може відображати лише частину реальної ситуації, оскільки значна кількість постраждалих не звертається по допомогу через страх, недовіру або відсутність доступу до ресурсів. Ключовим чинником також є вимушене переміщення населення. Значна кількість жінок опинилася у ситуації внутрішнього переміщення або втрати житла, що підвищує їхню вразливість до насильства. Переміщення супроводжується втратою соціальної підтримки, ізоляцією та залежністю від нових умов проживання, що ускладнює можливість звернення по допомогу. Додатково, економічна нестабільність і безробіття посилюють залежність жінок від кривдників, що знижує їхню здатність залишити небезпечні відносини.

Це зумовлює необхідність посилення комплексної соціальної та психологічної підтримки постраждалих жінок, а також удосконалення механізмів доступу до допомоги в умовах воєнного часу.

1.2 Соціальна підтримка жінок, які постраждали від гендерно зумовленого насильства

Гендерно зумовлене насильство охоплює різні сфери життя та формується під впливом як індивідуальних, так і соціальних чинників та має суттєві наслідки для психоемоційного стану жінок. Підтримка орієнтується не лише на подолання наслідків насильства, але й на відновлення соціального функціонування, забезпечення безпеки та інтеграцію жінок у суспільство. У сучасному підході соціальна підтримка розглядається як комплекс заходів, що охоплюють правову, матеріальну, інформаційну та соціально-психологічну допомогу.

Згідно з підходами, закріпленими у Законі України «Про соціальні послуги», соціальна підтримка здійснюється через систему соціальних послуг, спрямованих на допомогу особам, які перебувають у складних життєвих обставинах. В Україні система підтримки жінок, які постраждали від гендерно зумовленого та домашнього насильства, формується на основі поєднання міжнародних стандартів і норм національного законодавства. Важливе значення серед міжнародних документів у цій сфері має Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами або Стамбульська конвенція (2011), яка закріплює комплексний підхід до протидії насильству, що передбачає профілактику, захист постраждалих осіб та притягнення кривдників до відповідальності.

На національному рівні важливу роль у сфері протидії домашньому насильству відіграє Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». У ньому визначено основні поняття домашнього насильства та пов'язаних із ним форм насильницької поведінки, а також окреслено систему суб'єктів, відповідальних за реалізацію заходів у цій сфері, зокрема правоохоронні органи, соціальні служби та органи державної влади. Закон також передбачає механізми захисту постраждалих осіб, серед яких термінові заборонні приписи та обмежувальні заходи щодо кривдника. Окрім цього, документ регулює діяльність спеціалізованих служб підтримки, зокрема притулків, кризових кімнат і мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, визначає порядок взаємодії між різними установами та встановлює відповідальність за вчинення домашнього насильства.

Водночас Закон України «Про соціальні послуги» формує правову основу для надання підтримки особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема жінкам, що постраждали від насильства. У документі визначено сутність соціальних послуг та категорії осіб, які мають право на їх отримання, а також закріплено основні принципи їх надання, серед яких

доступність, конфіденційність та індивідуальний підхід. Закон регулює види соціальних послуг, зокрема консультування, соціальний супровід, кризове втручання та реабілітацію, визначає порядок оцінки потреб отримувачів допомоги, окреслює коло суб'єктів, які можуть надавати такі послуги, включаючи державні, комунальні та недержавні організації, а також встановлює механізми фінансування і контролю якості соціальних послуг.

Соціальна підтримка у сучасній науковій літературі розглядається як багатовимірний процес обміну ресурсами між людьми, спрямований на підвищення здатності особистості долати стресові ситуації та адаптуватися до складних життєвих умов. Вона охоплює надання психологічних, матеріальних та інформаційних ресурсів, що сприяють покращенню добробуту та функціонуванню індивіда (Hsieh & Kramer, 2023). У структурі соціальної підтримки виокремлюють кілька основних видів: емоційну підтримку, що передбачає прояв емпатії, турботи та прийняття, інструментальну підтримку, яка полягає у наданні матеріальної допомоги або практичних ресурсів; інформаційну підтримку, що охоплює надання порад, рекомендацій та необхідної інформації, а також підтримку соціальної інтеграції, яка сприяє формуванню відчуття приналежності до соціального середовища та включеності у спільноту (Асоба, 2024).

Сучасні дослідження також підкреслюють, що соціальна підтримка виконує буферну функцію, знижуючи негативний вплив стресу на психічне здоров'я та сприяючи формуванню стійкості до кризових ситуацій. Серед них високий рівень соціальної підтримки пов'язаний із нижчим рівнем тривожності, депресії та кращим психоемоційним станом (American Psychological Association, 2025).

До основних форм соціальної підтримки належать соціальний супровід, кризове втручання, консультування, надання притулку, а також сприяння у відновленні документів, працевлаштуванні та отриманні соціальних виплат (Заярнюк, 2023). До суб'єктів соціальної роботи належать органи державної

влади та місцевого самоврядування, соціальні служби, правоохоронні органи, заклади охорони здоров'я, а також спеціалізовані установи, що надають допомогу постраждалим (Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», 2017).

Особливо значущу роль у цій системі відіграють центри соціальних служб, служби у справах дітей, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги, а також притулки, кризові кімнати та інші спеціалізовані заклади. Вони забезпечують як первинне реагування на випадки насильства, так і довготривалий соціальний супровід постраждалих жінок, спрямований на відновлення їхнього безпечного та стабільного життя (Гришко, 2025). Окрім державних установ, надавачами соціальних послуг можуть виступати й організації громадянського суспільства, діяльність яких регулюється чинним законодавством. Для здійснення такої діяльності вони мають бути офіційно зареєстровані як суб'єкти надання соціальних послуг, дотримуватися визначених стандартів роботи, забезпечувати належну професійну підготовку фахівців, а також проводити моніторинг та оцінку результативності своєї діяльності (Закон України «Про соціальні послуги», 2019). Серед них, значну роль відіграє Ла Страда – Україна, яка забезпечує роботу національної гарячої лінії з попередження домашнього насильства, надає психологічні та юридичні консультації, а також проводить інформаційно-просвітницьку діяльність. Крім того, важливим суб'єктом є Благодійний фонд «Рокада», який працює з внутрішньо переміщеними особами та постраждалими від насильства, надаючи соціальний супровід, психологічну підтримку та супровід у процесі отримання ресурсів. Також значний внесок у надання допомоги здійснює Українська фундація громадського здоров'я, яка реалізує програми підтримки жінок, що перебувають у складних життєвих обставинах, включаючи постраждалих від гендерно зумовленого насильства.

Фахівець із соціальної роботи є ключовим елементом у системі надання допомоги жінкам, які постраждали від гендерно зумовленого та домашнього

насильства (Гончаренко, 2020). Його діяльність спрямована на забезпечення комплексної підтримки, що охоплює соціальні, психологічні, правові та інформаційні аспекти, а також на відновлення соціального функціонування постраждалої особи (Гришак, 2007).

Діяльність соціального працівника у роботі з жінками, які постраждали від насильства, є багатокomпонентною та охоплює кілька напрямів роботи допомоги. Одним із ключових завдань фахівця є супровід постраждалої особи, який передбачає забезпечення доступу до медичних, психологічних та юридичних послуг, сприяння фіксації випадку насильства та реалізації права жінки на захист. Соціальний працівник також виконує посередницьку роль у взаємодії клієнтки з різними установами, що допомагає зменшити ризик повторної травматизації.

Важливою складовою професійної діяльності є оцінка потреб постраждалої та планування подальшої допомоги. Фахівець визначає рівень ризику, аналізує характер пережитого насильства та на основі цього формує індивідуальний план соціального супроводу, який передбачає координацію необхідних послуг і міжвідомчу взаємодію у межах кейс-менеджменту. Окрім цього, соціальний працівник сприяє доступу жінки до необхідних ресурсів, серед яких психологічна та правова допомога, медичні послуги, тимчасове житло, соціальні виплати та інші види підтримки. У цьому процесі він виступає посередником між клієнткою та системою соціального захисту. Не менш важливою є координаційна функція соціального працівника, яка полягає у забезпеченні взаємодії між різними суб'єктами допомоги, зокрема соціальними службами, правоохоронними органами, медичними установами та громадськими організаціями. Така міжвідомча співпраця є необхідною умовою ефективної та комплексної підтримки жінок, які постраждали від насильства.

Узагальнюючи, зазначені функції відображають зміст діяльності соціального працівника відповідно до положень Закону України «Про

соціальні послуги», який визначає принципи, види соціальних послуг та механізми їх надання особам, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Соціальний працівник бере участь у реалізації програм профілактики насильства, інформаційних кампаній і освітніх заходів, покликаних зменшити вплив гендерних стереотипів і підвищити поінформованість населення (Замашкіна, 2020). Слід зазначити, що ці функції не виокремлюються безпосередньо у Законі України «Про соціальні послуги», однак у практиці соціальної роботи вони є одними з ключових. Окрім передбачених законодавством видів діяльності, соціальні працівники також виконують низку неформалізованих функцій, наприклад, надають емоційну підтримку, допомагають у подоланні страху, тривоги та почуття безпорадності, а також сприяють відновленню психологічної стабільності постраждалої особи (Побережець, 2023).

Під час війни роль фахівця із соціальної роботи значно посилюється. Зростання кількості постраждалих, вимушене переміщення населення, втрата соціальних зв'язків та обмежений доступ до ресурсів ускладнюють процес надання допомоги. У таких умовах соціальний працівник виконує не лише функцію підтримки, а й виступає координатором комплексної допомоги, адаптуючи методи роботи до нових викликів та потреб клієнтів.

1.3 Психологічна підтримка жінок, які постраждали від гендерно зумовленого насильства

У дослідженнях соціальна робота трактується як сукупність взаємопов'язаних елементів, що функціонують як цілісна структура та спрямовані на досягнення спільної мети, підтримку та відновлення життєвих можливостей особистості. У цих умовах допомога постраждалим жінкам не обмежується лише індивідуальним консультуванням, а складається з взаємодії з різними інституціями та середовищем, у якому вони перебувають (Івженко,

2018). Саме тому особливого значення набуває психологічна підтримка як невід'ємна складова системи соціальної роботи з постраждалими жінками. Вона використовується не лише для подолання емоційних наслідків насильства, а й для відновлення внутрішніх ресурсів особистості, формування відчуття безпеки та здатності до самостійного функціонування. Психологічна допомога реалізується через індивідуальне та групове консультування, кризове втручання, психоедукацію та інші методи підтримки, спрямовані на покращення психоемоційного стану жінки та сприяють поступовій соціальній інтеграції.

Психологічна підтримка є невід'ємною складовою допомоги жінкам, які постраждали від гендерно зумовленого насильства, оскільки орієнтована на подолання наслідків травматичного досвіду, зниження емоційного напруження та відновлення внутрішніх сил особистості. Як свідчать дослідження, вона розглядається як система професійних втручань, що включає кризове консультування, психотерапію, психоосвіту та інші форми допомоги, спрямовані на відновлення психічного здоров'я та адаптацію особистості до складних життєвих обставин (Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2014).

Серед ключових напрямів психологічної підтримки виокремлюють кризове втручання, яке передбачає надання негайної допомоги особам, що перебувають у стані гострої психологічної дестабілізації. Його метою є зниження рівня тривоги, відновлення базового відчуття безпеки та запобігання розвитку більш глибоких психічних розладів. У довгостроковій перспективі застосовуються різні психотерапевтичні підходи; до них належить когнітивно-поведінкова терапія, яка довела свою ефективність у роботі з посттравматичним стресовим розладом, депресією та тривожними станами (Джаббарова, 2020).

Важливим елементом психологічної підтримки є також групові форми роботи, серед яких групи підтримки, які сприяють формуванню безпечного

середовища для обміну переживаннями та зниженню соціальної ізоляції. Дослідження показують, що участь у таких групах позитивно впливає на рівень психологічної стійкості, формування способів ефективного подолання стресу та налагодження соціальних зв'язків (Northen, 2001).

Сучасні підходи до психологічної підтримки, підкреслюють необхідність врахування досвіду травми на всіх етапах взаємодії з клієнткою. Це полягає в створенні безпечного середовища, уникненні повторної травматизації, побудові довірливих відносин та підтримці активної участі жінки у процесі прийняття рішень щодо власного життя. Крім того, для ефективності психологічна підтримка повинна поєднувати різні форми та методи допомоги із соціальною допомогою. Поєднання психологічного консультування з соціальним супроводом, правовою допомогою та доступом до ресурсів значно підвищує ефективність втручання, оскільки дає змогу враховувати як внутрішні переживання жінки, так і зовнішні обставини її життя.

Серед основних методів психологічної допомоги в умовах кризи та воєнних умовах виокремлюють кризове втручання, психологічне консультування, психоедукацію, методи емоційної стабілізації та психосоціальну підтримку. Кризове втручання спрямоване на надання невідкладної допомоги особам у стані гострої психологічної кризи та передбачає швидку стабілізацію емоційного стану, стабілізацію емоційного стану й недопущення подальшого погіршення психологічного благополуччя (World Health Organization, 2011). Психологічне консультування реалізується у формі індивідуальної або групової роботи та орієнтоване на глибше опрацювання пережитого досвіду, усвідомлення власних емоцій і формування ефективних стратегій подолання стресових ситуацій (Craven, 2023). У роботі з жінками, які постраждали від гендерно зумовленого насильства, цей метод має особливе значення, оскільки дозволяє поступово опрацювати травматичний досвід, який часто супроводжується почуттям страху, сорому, провини та

безпорадності. Консультування сприяє відновленню психологічної стабільності, підвищенню самооцінки та формуванню відчуття контролю над власним життям.

Значущим аспектом є те, що психологічна підтримка допомагає зменшити вплив внутрішніх бар'єрів, які заважають жінкам звертатися по допомогу або виходити з насильницьких відносин, серед яких виокремлюють страх негативної реакції з боку фахівця та недовіру до інституцій (Hage, 2000). У процесі роботи клієнтка отримує можливість безпечно проговорити свій досвід, переосмислити ситуацію та поступово відновити власні ресурси.

Жінки можуть переживати посттравматичний стресовий розлад, тривожні та депресивні стани, порушення довіри до інших людей, а також відчуття безпорадності та втрати контролю над власним життям (Касянчук, 2025). Саме тому у сучасній психологічній практиці найбільш поширеним є травмоорієнтований підхід, який передбачає врахування впливу травматичного досвіду на поведінку, емоційний стан і спосіб взаємодії людини з оточенням. У роботі з жінками, які пережили насильство, цей підхід базується на принципах безпеки, довіри, поваги до досвіду клієнтки та уникнення повторної травматизації (Who, 2013). Соціальний працівник або психолог визнає, що поведінка постраждалої може бути наслідком травми і відповідно адаптує свої методи роботи (SAMHSA, 2014).

В умовах війни застосування цих методів набуває особливої актуальності, оскільки значна частина населення перебуває у стані хронічного стресу та травматизації. Важливою є адаптація методів до конкретних умов, зокрема обмеженого доступу до ресурсів, вимушеного переміщення та нестабільності соціального середовища.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Час і місце проведення дослідження

Дослідження проводилося у березні – травні 2026 року. Емпіричні дані дослідження були зібрані за допомогою онлайн-опитування, яке поширювалося серед респонденток за допомогою соціальних мереж та особистих контактів (через месенджери та онлайн-платформи). Такий спосіб зробив можливим оперативне зібрання інформації та залучення достатньої кількості учасниць у короткий проміжок часу.

Крім того, у межах дослідження було використано метод напівструктурованого інтерв'ю, який допоміг детальніше проаналізувати досвід надання допомоги жінкам, які опинилися у ситуації гендерно зумовленого насильства, на прикладі домашнього насильства. Інтерв'ю проводилися з фахівчинями, які працюють у сфері соціальної та психологічної підтримки, на базі таких організацій, як ГО «Десяте квітня», БФ «Рокада», Чернігівський міський центр соціальних служб, Чернігівський громадський комітет захисту прав людини та ГО «Дівчата». Залучення практиків дало можливість доповнити кількісні дані якісними спостереженнями та краще зрозуміти особливості роботи з постраждалими під час війни.

Дослідження не було прив'язане до однієї конкретної установи, оскільки мало на меті охопити ширшу аудиторію жінок, які проживають на території України або є внутрішньо переміщеними особами. Основною цільовою групою виступали жінки віком від 18 років, незалежно від їх соціального статусу, рівня освіти чи місця проживання. Такий підхід забезпечив залучення респонденток із різних соціальних груп та регіонів, що підвищило різноманітність отриманих даних.

Місцем проведення дослідження можна вважати як цифровий соціальний простір, так і професійне середовище організацій, у межах якого проводилося інтерв'ю.

2.2 Етапи проведення дослідження

Підготовчий етап дослідження, який відбувався у лютому 2026 року, передбачав аналіз наукової літератури з проблеми гендерно зумовленого насильства в умовах війни, визначення теми, мети, об'єкта, предмета та завдань дослідження. У процесі роботи окремі дослідницькі акценти та формулювання теми й мети уточнювалися відповідно до отриманих теоретичних і практичних напрацювань. На цьому етапі було розроблено анкету та визначено способи залучення респонденток.

У ході дослідження методологію було розширено шляхом використання якісного підходу, а саме напівструктурованих інтерв'ю з фахівчинями соціальної сфери, які працюють із жінками, постраждалими від гендерно зумовленого насильства.

Основний етап охоплював збір емпіричних даних у березні – квітні 2026 року. Проводилися онлайн-опитування жінок віком від 18 років, а також напівструктуровані інтерв'ю. Після збору інформації результати були проаналізовані, насамперед щодо впливу війни на поширення насильства, рівня обізнаності про сервіси підтримки та бар'єрів у зверненні по допомогу.

На заключному етапі було узагальнено результати дослідження та сформульовано висновки щодо особливостей соціальної та психологічної підтримки жінок, які мають досвід пережитого гендерно зумовленого насильства.

2.3 Процедура проведення дослідження

Процедура проведення дослідження була організована з урахуванням складності теми та необхідності дотримання етичних принципів під час роботи з інформацією, пов'язаною з досвідом насильства. Емпіричні дані збиралися у дистанційному форматі за допомогою онлайн-опитування, яке поширювалося через соціальні мережі та месенджери. Додатково використовувався принцип «снігової кулі», коли респондентки передавали анкету іншим потенційним учасницям. Завдяки цьому вдалося залучити більше учасниць із різних регіонів України, в тому числі внутрішньо переміщених осіб.

Запитання анкети були структуровані від загальних до більш чутливих, що дозволяло поступово залучати респонденток до теми дослідження та зменшувати ризик психологічного дискомфорту. Формулювання запитань добиралися, щоб уникнути тиску або прямої ретравматизації учасниць. Перед початком опитування респондентки отримували коротку інформацію про мету дослідження, умови участі, добровільність надання відповідей та гарантії конфіденційності. Анкета не містила персональних даних, а учасницям було надано можливість пропускати запитання, на які вони не бажали відповідати або припинити участь у будь-який момент.

Окрім опитування, у ході роботи проводилися напівструктуровані інтерв'ю з фахівчинями соціальної сфери, які працюють із жінками, що постраждали від гендерно зумовленого насильства. Вибір саме цієї категорії респонденток був пов'язаний з етичними міркуваннями, оскільки проведення інтерв'ю безпосередньо з постраждалими потребує спеціалізованої підготовки у сфері роботи з травмою та навичок запобігання повторній травматизації. Інтерв'ю проводилися у дистанційному форматі з метою дослідження практик соціальної та психологічної підтримки постраждалих жінок, особливостей роботи з постраждалими в умовах воєнного стану, актуальних потреб жінок, а також труднощів, з якими стикаються фахівці у своїй професійній діяльності.

2.4 Методи й інструменти дослідження

У цьому дослідженні було застосовано поєднання кількісного та якісного підходів, завдяки цьому вдалося комплексно розглянути проблему соціальної та психологічної підтримки жінок, які постраждали від гендерно зумовленого насильства під час війни. Кількісний компонент був використаний для виявлення загальних тенденцій, поширеності явища та основних бар'єрів у доступі до допомоги, тоді як якісний підхід забезпечив глибше розуміння практичного досвіду надання підтримки. Участь у опитуванні не передбачала обов'язкової наявності особистого досвіду насильства, оскільки за допомогою опитування також вивчався рівень обізнаності жінок щодо проблеми гендерно зумовленого насильства, доступних сервісів підтримки та особливостей звернення по допомогу.

Більшість респонденток у межах дослідження надавали відповіді переважно щодо проблеми домашнього насильства, оскільки саме ця форма є одним із найпоширеніших і найбільш видимих проявів гендерно зумовленого насильства. Крім того, домашнє насильство є більш знайомим для суспільства поняттям, тому респонденткам було легше ідентифікувати відповідні ситуації, оцінювати обізнаність щодо механізмів та сервісів підтримки постраждалих жінок та висловлювати власне ставлення до проблеми.

Основним інструментом кількісного дослідження стала структурована анкета, розроблена відповідно до мети та завдань роботи (Додаток А). Вона включала п'ять тематичних блоків: загальна інформація, вплив війни на життя жінок, досвід та сприйняття проблеми насильства, звернення по допомогу та рівень довіри, потреби та оцінка системи підтримки.

Якісний компонент дослідження реалізовувався через напівструктуровані інтерв'ю з фахівчинями соціальної сфери, які працюють із жінками, що постраждали від насильства (Додаток Б). Інтерв'ю проводилися за заздалегідь підготовленим гайдом, який включав блоки запитань щодо

професійного досвіду респонденток, специфіки випадків, з якими вони працюють, змін у характері звернень у зв'язку з війною, основних потреб постраждалих, бар'єрів у доступі до допомоги, ефективності різних форм підтримки, а також міжвідомчої взаємодії та системних проблем у цій сфері.

Обидва методи дослідження відповідали етичним принципам соціальної роботи, участь у дослідженні була добровільною, а анкета не передбачала збору персональної інформації, що забезпечувало конфіденційність респонденток. Учасниці мали можливість відмовитися від участі або пропустити окремі запитання без будь-яких наслідків.

Поєднання опитування та напівструктурованих інтерв'ю сприяло отриманню як узагальнених кількісних показників, так і глибших якісних інсайтів, що допомогло ширше розглянути проблему особливостей підтримки жінок, постраждалих від гендерно зумовленого насильства в умовах військової агресії. Кількісний метод дозволив визначити рівень обізнаності респонденток щодо доступних послуг підтримки, поширеність звернень по допомогу та загальні тенденції у сприйнятті ефективності сервісів. Водночас якісний метод, зокрема напівструктуровані інтерв'ю з фахівчинями соціальної сфери, допоміг глибше проаналізувати практичний досвід надання допомоги, виявити основні труднощі у роботі системи підтримки та порівняти оцінку дієвості послуг з боку отримувачок і надавачів допомоги.

2.5 Характеристика вибірки

Фокус дослідження був зосереджений на жінках, оскільки саме вони є найбільшою категорією постраждалих від гендерно зумовленого та домашнього насильства. За статистикою звернень на гарячу лінію ГО «Ла Страда – Україна» (2024), у переважній більшості випадків постраждалими від домашнього насильства є саме жінки, тоді як чоловіки значно рідше звертаються по допомогу. Крім того, дослідження організації свідчать, що серед інших вразливих категорій також виокремлюються діти та люди

похилого віку, які часто стикаються з психологічним і фізичним насильством у сімейному середовищі.

У межах проведеного емпіричного дослідження було зібрано 42 анкети, з яких до подальшого аналізу включено 36. Зменшення кількості оброблених анкет було зумовлене необхідністю дотримання критеріїв якості даних. Частина відповідей була виключена через неповне заповнення анкети, відсутність відповідей на ключові запитання або невідповідність встановленим критеріям відбору (вік менше 18 років або відсутність зв'язку з досліджуваним контекстом).

Отже, кількісна вибірка дослідження склала 36 респонденток – жінок віком від 18 років, які на момент проведення дослідження проживали на території України або мали досвід внутрішнього переміщення у зв'язку з війною. Вибірка формувалась відповідно до мети дослідження, яка полягала у вивченні особливостей соціальної та психологічної підтримки жінок, які опинилися у ситуації гендерно зумовленого насильства в умовах повномасштабної війни. Респондентки могли надавати відповіді як на основі особистого досвіду, так і з урахуванням ситуацій у своєму найближчому оточенні, що дає змогу ширше охопити досліджуване явище. Детальніше характеристики респонденток представлені у таблиці на наступній сторінці.

Отримані дані свідчать, що у вибірці представлені жінки різних вікових груп, з переважанням категорій 18 – 35 років. Частина респонденток має досвід внутрішнього переміщення, що відображає актуальний контекст воєнного часу. Більшість учасниць проживає у великих містах, що може бути пов'язано з особливостями поширення анкети через онлайн-канали.

Щодо власного або опосередкованого досвіду ситуацій домашнього насильства, частина респонденток зазначила особистий досвід, інші – досвід у своєму оточенні (див. Таблицю 2.1). Завдяки цьому можна ширше розглянути досліджувану проблему.

Таблиця 2.1 *Характеристики респонденток кількісного опитування*

Код	Вік	Статус проживання	Тип населеного пункту	Власний або опосередкований досвід насильницьких ситуацій
1	18-25	Постійне	Велике місто	Ні
2	18-25	ВПО	Велике місто	У оточенні
3	26-35	Постійне	Мале місто	Особисто
4	26-35	Повернулась після переміщення	Велике місто	У оточенні
5	36-50	Постійне	Сільська місцевість	Ні
6	26-35	ВПО	Велике місто	Особисто
7	18-25	Постійне	Мале місто	Ні
8	36-50	ВПО	Велике місто	У оточенні
9	50+	Постійне	Сільська місцевість	Ні
10	26-36	Постійне	Велике місто	У оточенні
11	18-25	Повернулась після переміщення	Велике місто	Особисто
12	36-50	ВПО	Мале місьть	У оточенні
13	26-35	Постійне	Велике місто	Ні
14	18-25	ВПО	Велике місто	У оточенні
15	26-35	Постійне	Велике місто	Особисто
16	36-50	Повернулась після переміщення	Мале місто	У оточенні
17	18-25	Постійне	Велике місто	Ні
18	26-35	ВПО	Велике місто	Особисто
19	36-50	Постійне	Сільська місцевість	Ні
20	50+	ВПО	Мале місто	У оточенні
21	26-35	Постійне	Велике місто	У оточенні
22	18-25	Повернулась після переміщення	Велике місто	Особисто
23	36-50	ВПО	Велике місто	У оточенні
24	26-35	Постійне	Мале місто	Ні
25	18-25	ВПО	Велике місто	У оточенні

26	36-50	Постійне	Велике місто	Особисто
27	50+	Постійне	Сільська місцевість	Ні
28	26-35	ВПО	Велике місто	У оточенні
29	18-25	Постійне	Велике місто	Ні
30	36-50	Повернулась після переміщення	Велике місто	Особисто
31	26-35	Постійне	Мале місто	У оточенні
32	18-25	ВПО	Велике місто	У оточенні
33	36-50	Постійне	Велике місто	Ні
34	26-35	ВПО	Велике місто	Особисто
35	18-25	Постійне	Мале місто	Ні
36	50+	Постійне	Сільська місцевість	Ні

Водночас слід зазначити, що вибірка не є репрезентативною для всієї сукупності жінок в Україні, оскільки сформована за принципом доступності та добровільної участі. Проте вона є достатньою для виявлення основних тенденцій та аналізу досліджуваного явища в межах даного дослідження.

Окрім кількісної вибірки, у дослідженні було сформовано якісну вибірку, до якої увійшли 9 респонденток – фахівчинь соціальної сфери, які працюють із жінками, що постраждали від гендерно зумовленого насильства. Частина учасниць мала професійний досвід роботи у цій сфері лише після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році, тоді як приблизно половина респонденток працювала з проблемою гендерно зумовленого та домашнього насильства ще до 2022 року. Це дало можливість порівняти особливості надання допомоги до та під час війни, а також простежити зміни у характері звернень і потреб постраждалих жінок. До цієї групи входили представниці громадських організацій, соціальних служб та інших інституцій, залучених до надання допомоги постраждалим. Відбір учасниць для інтерв'ю здійснювався цілеспрямовано з урахуванням їхнього професійного досвіду та залученості до роботи у відповідній сфері. Більш детальну інформацію подано у таблиці, розміщеній на наступній сторінці.

Таблиця 2.2 Характеристика фахівчинь, які брали участь в інтерв'ю

Код	Тип організації	Основний напрям діяльності	Категорія клієнтів
1	Соціальна служба	Соціальний супровід та консультування	Жінки, які постраждали від домашнього та гендерно зумовленого насильства
2	Громадська організація	Психологічна та соціальна допомога	Жінки, які постраждали від домашнього насильства
3	Благодійний фонд	Психосоціальна підтримка та супровід	ВПО, жінки, які постраждали від насильства за ознакою статі та домашнього насильства
4	Благодійний фонд	Соціальний супровід	ВПО, жінки, які постраждали від домашнього насильства
5	Благодійний фонд	Кризове консультування перенаправлення	ВПО, постраждали від гендерно зумовленого насильства
6	Державна організація	Соціальна підтримка та координація допомоги	Жінки, які постраждали від воєнного конфлікту та гендерно зумовленого насильства
7	Громадська організація	Соціально-психологічний супровід	Жінки, які зазнали насильства
8	Громадська організація	Консультування та підтримка	Жінки, які постраждали від насильства
9	Громадська організація	Комплексний соціальний супровід	Жінки, які пережили насильство

До якісної вибірки дослідження увійшли фахівчині, які працюють у державних, громадських та благодійних організаціях і безпосередньо залучені

до надання соціальної та психологічної допомоги жінкам, які постраждали від гендерно зумовленого насильства. Професійна діяльність респонденток охоплює соціальний супровід, кризове консультування, психосоціальну підтримку, перенаправлення до відповідних служб та координацію допомоги. Участь фахівчинь із різних організацій дала можливість порівняти специфіку роботи державних та недержавних секторів, механізми функціонування системи підтримки в умовах війни, а також виявити спільні труднощі та практики роботи з постраждалими жінками.

2.6 Труднощі/обмеження/етичні засади дослідження

У процесі проведення дослідження виникли певні труднощі та обмеження, пов'язані як зі специфікою теми, так і з особливостями організації збору емпіричних даних. Насамперед складність полягала у залученні респонденток до участі в анкетуванні, оскільки тема гендерно зумовленого та домашнього насильства є чутливою і часто пов'язана з травматичним досвідом. Частина потенційних учасниць могла уникати участі через небажання повертатися до особистих переживань, страх осуду або недовіру до досліджень подібної тематики. Це впливало як на кількість отриманих анкет, так і на повноту відповідей.

Окремою складністю стало забезпечення максимальної достовірності отриманих даних. При дослідженні такої проблематики існує ризик часткового приховування інформації або уникнення прямих відповідей, особливо коли йдеться про особистий досвід. У деяких випадках респондентки могли применшувати значущість пережитих ситуацій або не ідентифікувати окремі прояви як насильство.

Певні особливості були пов'язані й з онлайн-форматом дослідження. З одного боку, дистанційне опитування забезпечило анонімність, доступність та більш безпечні умови участі, що є важливими при роботі з чутливими темами. З іншого боку, відсутність безпосереднього контакту з респондентками

унеможлиблювала уточнення відповідей або пояснення окремих запитань у разі їх неоднозначного розуміння. Крім того, онлайн-формат передбачає залежність від доступу до інтернету та цифрових навичок учасниць, що також могло вплинути на формування вибірки.

У процесі збору даних фіксувалися поодинокі випадки відмови від участі або неповного заповнення анкети. Це можна пояснити травматичним характером теми, дискомфортом, пов'язаним із обговоренням особистого або опосередкованого досвіду.

Труднощі виникали і під час організації якісного етапу дослідження. Проведення інтерв'ю безпосередньо з жінками, які пережили насильство, потребує спеціалізованої підготовки у сфері травмоорієнтованої комунікації та кризового консультування. Враховуючи зазначене, було вирішено залучити до інтерв'ю фахівчинь соціальної сфери, які мають практичний досвід роботи з постраждалими.

Через обмежену кількість учасниць результати дослідження варто розглядати радше як спосіб виявлення окремих тенденцій, ніж як репрезентативні для всієї сукупності жінок по Україні.

Попри зазначені труднощі та обмеження, використання опитування та інтерв'ю допомогло не лише зафіксувати загальні тенденції, але й краще зрозуміти практичний досвід надання допомоги жінкам, які зазнали гендерно зумовленого насильства в умовах воєнного стану, а також краще зрозуміти актуальні виклики у цій сфері.

2.7 Концептуалізація та операціоналізація понять

Гендерно зумовлене насильство – це будь-які насильницькі або дискримінаційні дії, вчинені всупереч волі людини через гендерні відмінності (UNFPA).

Домашнє насильство – це будь-які прояви фізичного, сексуального, психологічного чи економічного впливу або погроз їх застосування, які

здійснюються між членами сім'ї, родичами, теперішніми чи колишніми партнерами, а також особами, які спільно проживають або проживали однією сім'єю, незалежно від наявності офіційних родинних чи шлюбних зв'язків і факту спільного проживання на момент вчинення насильства (Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», 2018).

Соціальна підтримка – це складова системи соціального захисту, яка охоплює різні види допомоги та послуг, передбачених законодавством, зокрема соціальні виплати, компенсації, субсидії, пільги, реабілітаційні заходи й інші форми підтримки для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Надання такої допомоги забезпечується державними, органами та установами, які відповідно до законодавства уповноважені надавати допомогу за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших законних джерел фінансування (Закон України «Про Єдину інформаційну систему соціальної сфери» 2025).

Психологічна підтримка – це комплекс заходів, спрямованих на підтримання або відновлення психоемоційного стану людини, подолання наслідків стресових і травматичних переживань, а також посилення внутрішніх ресурсів та здатності особистості адаптуватися до складних життєвих обставин (IASC, 2007).

Бар'єри доступу до допомоги як фактори, що ускладнюють або унеможливають звернення постраждалих за підтримкою, зокрема страх, стигматизація, недовіра до інституцій, відсутність інформації, економічна залежність або обмежений доступ до послуг.

Практики надання допомоги – способи, форми, методи або підходи, які реально використовуються у роботі чи наданні допомоги людям, сім'ям або громадам для подолання складних життєвих ситуацій. Вони ґрунтуються на поєднанні теоретичних знань із практичною діяльністю та спрямовані на підтримку, відновлення й позитивні соціальні зміни.

Постраждалі – люди, які зазнали шкоди внаслідок насильства, шкода може бути фізичною, психологічною, економічною або емоційною.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЖІНОК, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1 Результати дослідження про вплив війни на поширення гендерно зумовленого та домашнього насильства

В умовах війни звернення по допомогу у випадках гендерно зумовленого та домашнього насильства ускладнюється низкою факторів. Частина постраждалих жінок недооцінює власний досвід насильства, вважаючи свої проблеми менш важливими порівняно з воєнними подіями, зокрема бойовими діями, обстрілами чи втратами. Додатковими бар'єрами стають перебування на окупованих або нещодавно деокупованих територіях, обмежений доступ до зв'язку, електропостачання та спеціалізованих служб допомоги. Окрім цього, не всі жінки ідентифікують певні прояви поведінки як домашнє або гендерно зумовлене насильство. Водночас проблемою залишається й недостатня чутливість окремих служб до цієї теми, адже через воєнний стан питання насильства інколи сприймається як менш пріоритетне, що може призводити до формального реагування або знецінення звернень постраждалих.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що повномасштабна війна вплинула на ситуацію з гендерно зумовленим та домашнім насильством щодо жінок. За результатами опитування більшість респонденток вважає, що після початку повномасштабного вторгнення проблема насильства стала більш поширеною та помітною (див. Рисунок 3.1).

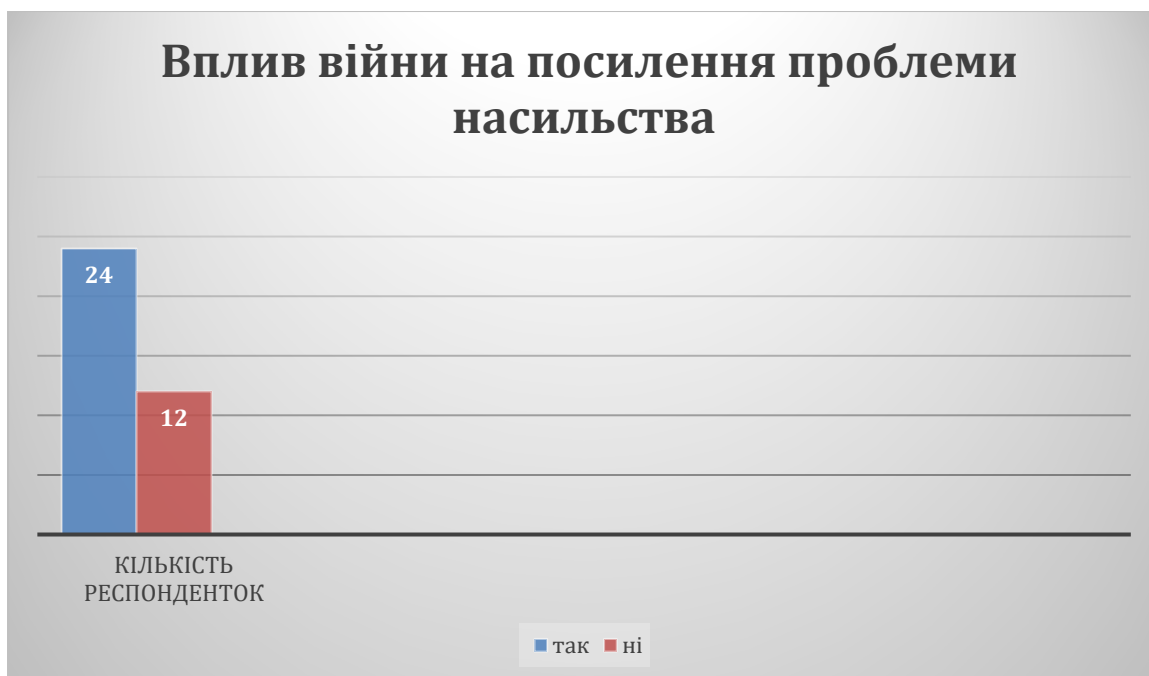

Рисунок 3.1 Розподіл відповідей респонденток щодо впливу війни на посилення проблем насильства

За результатами опитування 24 із 36 респонденток зазначили, що повномасштабна війна посилила проблему гендерно зумовленого та домашнього насильства (див. Рисунок 3.1).

Рисунок 3.2 Розподіл відповідей респонденток про бар'єри звернення по допомогу

14 респонденток вказали, що не зверталися по допомогу через страх, недовіру до служб, відсутність інформації та сорому.

Проте під час інтерв'ю фахівчині зазначали не стільки збільшення кількості звернень, скільки зміну характеру ситуацій, з якими звертаються жінки. За їхніми словами, випадки насильства почали супроводжуватися складнішими життєвими обставинами, зокрема вимушеним переміщенням, втратою житла, фінансовою нестабільністю, психологічним виснаженням та залежністю від партнера. Особливо гостро ці бар'єри проявляються у випадках, коли жінка має дітей і змушена самотійно забезпечувати їх після виїзду від кривдника.

«Жінка має поїхати від кривдника і будувати своє життя заново. Але за одну зарплату зняти квартиру і утримувати дітей майже неможливо».
(Респондентка 1)

Із відповідей респонденток видно, що війна вплинула й на характер звернень та поведінку постраждалих жінок. Частина учасниць інтерв'ю зазначала, що жінки почали частіше замовчувати проблему або відкладати звернення по допомогу через переконання, що під час війни проблема домашнього насильства є не такою актуальною.

«Збільшилась кількість постраждалих і збільшилась кількість випадків, коли замовчують домашнє насильство, вважаючи його несвоєчасним питанням, бо зараз війна». (Респондентка 3)

Через складність ситуацій, з якими звертаються жінки, також змінилася тривалість необхідної допомоги.

«До нашої організації, мені здається, кількість звернень не збільшилася. Але зараз питання в тому, що тривалість допомоги в часі більша, ніж у звичайному форматі, тому що людям складніше доїхати і отримати допомогу». (Респондентка 2)

«Потреби, мабуть, не змінилися, але зараз усе стало довготерміновим. Якщо раніше це був просто супровід, то тепер це довгі кейс-менеджмент справи». (Респондентка 6)

У розмовах неодноразово звертали увагу на те, що саме житлове питання стає одним із найбільших бар'єрів для виходу із насильницьких стосунків. Хоча тимчасові прихистки та кризові кімнати дозволяють забезпечити жінці безпеку на певний період, після завершення терміну перебування постає проблема подальшого проживання та фінансового забезпечення.

«Найскладніше для жінок після виходу з насильницьких стосунків — це житло. Тимчасовий прихисток є, але що робити далі часто незрозуміло». (Респондентка 9)

За словами опитаних фахівчинь, багато жінок після виїзду від кривдника фактично змушені починати життя заново. Особливо це стосується внутрішньо переміщених осіб або жінок, які через війну втратили роботу, житло чи соціальну підтримку.

«У більшості випадків жінка їде буквально з кількома речами і дітьми. Після цього потрібно фактично починати життя заново». (Респондентка 7)

«Жінки часто залишаються у ситуації насильства через економічну залежність. Особливо це помітно зараз, під час війни, коли знайти роботу або житло стало складніше». (Респондентка 3)

Результати кількісного та якісного дослідження показали схожі тенденції щодо впливу економічних факторів на можливість жінок залишити насильницькі стосунки (див. Таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 Порівняння результатів кількісного і якісного досліджень щодо впливу економічних факторів на можливість жінок залишити насильницькі стосунки

<i>Результати опитування</i>	<i>Результати інтерв'ю</i>
Значна частина респонденток	Фахівчині зазначали, що

серед основних факторів, які перешкоджають жінкам звертатися по допомогу, називали фінансову залежність та відсутність житла.	економічна залежність жінок від партнерів посилилася через війну, труднощі з працевлаштуванням високу вартість житла.
Серед найбільш необхідних форм підтримки учасниці опитування найчастіше називали безпечне житло, фінансову підтримку та соціальний супровід.	Учасниці інтерв'ю наголошували, що після виходу із насильницьких стосунків жінки часто не мають ресурсів для самостійного життя та потребують тривалого соціального супроводу.

Окремо учасниці інтерв'ю звертали увагу на те, що жінки з дітьми перебувають у більш вразливому становищі, оскільки потребують додаткових ресурсів для забезпечення базових потреб сім'ї. У кількох інтерв'ю повторювалася думка, що наявність дітей значно ускладнює можливість швидко залишити насильницькі стосунки, знайти житло або самостійно забезпечувати себе після виходу від кривдника.

«У більшості випадків жінки звертаються по допомогу разом із дітьми, тому питання житла стає для них найгострішим. Після виїзду від кривдника вони часто просто не знають, куди йти далі». (Респондентка 2)

«Найважче жінкам із дітьми, тому що після виходу із ситуації насильства їм потрібно одночасно думати і про безпеку, і про житло, і про забезпечення дітей». (Респондентка 8)

Під час інтерв'ю також піднімали питання недовіри до системи допомоги та правоохоронних органів. На їхню думку, багато жінок не вірять, що звернення по допомогу може реально змінити ситуацію або гарантувати їм безпеку. Часто постраждалі мають попередній негативний досвід взаємодії з

державними структурами або переконані, що після звернення насильство може лише посилитися. Окремі учасниці інтерв'ю зазначали, що жінки бояться осуду, нерозуміння або формального ставлення з боку окремих служб.

«Вони не вірять у вирішення ситуації. Це один із основних бар'єрів, через який жінки не звертаються по допомогу». (Респондентка 1)

«Часто постраждалі не бачать сенсу звертатися, тому що не вірять, що хтось реально зможе їх захистити». (Респондентка 6)

«Є жінки, які бояться, що після заяви кривдник стане ще агресивнішим, а вони залишаться з цією проблемою самі». (Респондентка 3)

Цікаво, що подібні тенденції простежувалися не лише під час інтерв'ю з фахівчинями, а й у результатах кількісного опитування. Третина респонденток також зазначала, що страх, недовіра до системи допомоги та невпевненість у можливості отримати реальний захист є важливими бар'єрами для звернення по допомогу у випадках насильства.

Учасниці інтерв'ю зазначали, що в умовах повномасштабної війни недовіра до системи допомоги стала ще більш помітною. Це пов'язано із загальним психологічним виснаженням населення, нестабільністю, переміщенням людей та перевантаженням соціальних і державних служб. Частина жінок вважає, що під час війни проблема домашнього насильства є менш важливою порівняно з воєнними подіями, тому відкладає звернення по допомогу або намагається самотійно впоратися із ситуацією.

«Багато жінок зараз кажуть, що їм соромно звертатися з такою проблемою, коли в країні війна і є важливіші питання». (Респондентка 7)

У відповідях простежувалася думка, що в умовах воєнного стану з'явилися нові бар'єри, які ускладнюють звернення жінок по допомогу. За словами учасниць інтерв'ю, частина постраждалих боїться повідомляти про насильство через побоювання, що після звернення чоловіка можуть мобілізувати або виникнуть додаткові проблеми для сім'ї. У деяких випадках

жінки свідомо відкладають звернення, оскільки не хочуть руйнувати сім'ю або переживають через можливі наслідки для партнера в умовах війни.

«Зараз деякі жінки прямо говорять, що бояться звертатися, тому що чоловіка можуть мобілізувати або виникнуть проблеми через поліцію».
(Респондентка 3)

«Є жінки, які бояться, що після звернення чоловік втратить роботу та його мобілизують». (Респондентка 4)

«Через воєнний стан у жінок з'явився додатковий страх звернення до поліції, особливо якщо партнер пов'язаний із військовою службою».
(Респондентка 8)

Учасниці інтерв'ю також звертали увагу на те, що останнім часом почастишали випадки звернень, у яких кривдниками є військовослужбовці або чоловіки, які повернулися із зони бойових дій. За словами фахівчинь, пережитий травматичний досвід, психологічне виснаження, проблеми з адаптацією до цивільного життя та відсутність своєчасної психологічної допомоги можуть впливати на загострення конфліктів у сім'ї.

«Зараз дуже багато звернень, де кривдниками є військові або чоловіки, які повернулися з фронту. Часто це пов'язано з психологічним станом після пережитого». (Респондентка 1)

Тому в умовах повномасштабної війни у частини жінок формується внутрішній конфлікт між потребою захистити себе та почуттям провини через можливі наслідки для чоловіка, особливо якщо він є військовослужбовцем або ветераном.

«Є жінки, які виправдовують насильство тим, що чоловік пережив війну, має психологічні проблеми або сильний стрес після фронту».
(Респондентка 9)

Фахівчині наголошували, що у багатьох випадках жінки роками живуть у ситуації насильства та поступово втрачають віру у можливість змінити своє

життя. Через тривалий психологічний тиск, маніпуляції та контроль з боку кривдника у них формується відчуття безвиході та безпорадності.

«Часто жінка вже настільки звикла до цієї ситуації, що не бачить сенсу щось змінювати або звертатися кудись по допомогу». (Респондентка 6)

Окремо інтерв'ю показали, що у практиці роботи зустрічаються випадки, коли насильство щодо жінок вчиняють не лише партнери, а й дорослі сини. За словами респонденток, це значно ускладнює ситуацію звернення по допомогу, оскільки жінки часто не готові повідомляти про власну дитину в поліцію або інші служби.

«Є випадки, коли кривдником є син, і тоді жінкам ще складніше звертатися по допомогу». (Респондентка 3)

«Матері часто до останнього намагаються приховати ситуацію, виправдовують поведінку сина або бояться, що його покарають». (Респондентка 5)

З відповідей респонденток видно, що після початку повномасштабної війни ситуація домашнього насильства стала тісно пов'язаною з іншими труднощами, такими як втрата житла, фінансова нестабільність, психологічне виснаження та страх залишитися без підтримки. Повномасштабна війна не лише посилила вже існуючі проблеми у сфері гендерно зумовленого та домашнього насильства, а й спричинила появу нових труднощів, які ускладнюють можливість отримання своєчасної підтримки та захисту. Психологічні наслідки війни, страх мобілізації, складнощі адаптації військових після повернення з фронту, а також специфіка сімейних взаємин формують додаткові бар'єри для своєчасного звернення жінок по допомогу.

3.2 Особливості соціальної та психологічної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, в умовах війни

Повномасштабна війна спричинила появу нових обмежень у можливості постраждалих звернутися по допомогу або повідомити про випадок

насильства. Водночас реальна кількість постраждалих, ймовірно, є значно більшою за офіційно зафіксовані показники, однак через низку об'єктивних і суб'єктивних причин виявити та задокументувати всі випадки насильства неможливо.

Дослідження показали, що в умовах воєнного стану потреба у соціальній та психологічній підтримці жінок, які постраждали від насильства, суттєво зросла. Проблема соціальної та психологічної підтримки жінок, які постраждали від насильства, існувала і до початку повномасштабної війни, однак після 2022 року проблема набула ще більшої актуальності.

Багато випадків насильства почали супроводжуватися додатковими кризовими обставинами.

«Раніше жінки теж потребували комплексної допомоги, але зараз майже кожен випадок пов'язаний ще й із наслідками війни». (Респондентка 4)

Саме тому у сучасних практиках соціальної та психологічної підтримки допомога у більшості випадків починається із кризового реагування та оцінки безпеки постраждалої жінки. Насамперед фахівці намагаються визначити рівень небезпеки, потребу у терміновому прихистку, медичній або психологічній допомозі.

«Перше, що ми робимо це оцінюємо, чи перебуває жінка у безпеці та чи є загроза для дітей». (Респондентка 8)

«Іноді жінка звертається у дуже нестабільному емоційному стані, тому спочатку важливо просто стабілізувати її психологічно». (Респондентка 5)

У відповідях респонденток також повторювалася думка про те, що наслідки війни суттєво відобразилися на емоційному благополуччю жінок.

«Жінки зараз перебувають у стані постійного виснаження. Насильство накладається на загальний стрес через війну, і це дуже ускладнює відновлення». (Респондентка 7)

Постійна тривога, невизначеність, страх за власну безпеку та безпеку дітей, пережитий досвід переміщення або втрати житла часто посилюють психологічні наслідки насильства. Фахівчині наголошували, що в умовах війни значно збільшилася потреба саме у психологічній підтримці. За їхніми словами, багато жінок перебувають у стані постійної тривоги, емоційного виснаження та страху через поєднання наслідків насильства та воєнного стресу.

«Зараз у більшості жінок дуже високий рівень тривожності. Вони виснажені й через саму війну». (Респондентка 5)

«Ми часто працюємо не тільки з наслідками домашнього насильства, а й із травмою війни, переміщенням, втратою житла». (Респондентка 3)

«Зараз дуже багато звернень, де насильство поєднується з втратою житла, переміщенням або розлукою з близькими». (Респондентка 2)

«Ми бачимо, що війна дуже вплинула на психоемоційний стан жінок. Він погіршився». (Респондентка 7)

Проте після початку повномасштабного вторгнення збільшилася кількість звернень, у межах яких жінки звертаються не лише по психологічну підтримку, а й за допомогою у вирішенні базових побутових питань.

«Зараз дуже рідко бувають випадки, коли жінці потрібна тільки психологічна консультація. Зазвичай це одразу кілька проблем одночасно». (Респондентка 2)

Водночас фахівчині звертали увагу на те, що хоча у нормативних документах допомога часто розглядається як короткострокове втручання або кризова послуга, на практиці робота з жінками, які постраждали від насильства, нерідко має довготривалий характер. Особлива увага приділяється формуванню у жінки відчуття безпеки та поступовому відновленню здатності самостійно приймати рішення.

«Іноді жінці вперше за довгий час просто потрібно почути, що вона не винна у насильстві». (Респондентка 8)

«Наша задача — допомогти жінці повернути відчуття контролю над власним життям». (Респондентка 1)

У сучасних практиках підтримки постраждалих жінок важливе місце займає довготривалий соціальний супровід. Це пов'язано з необхідністю вирішення кількох проблем одночасно, таких як оформлення документів, пошук житла, працевлаштування, отримання соціальних виплат або юридичної допомоги.

«Зараз більшість випадків це комплексний супровід. Просто консультації вже недостатньо». (Респондентка 4)

«Ми можемо працювати з однією жінкою місяцями, тому що проблем дуже багато і вони взаємопов'язані». (Респондентка 6)

Фахівчині також звертали увагу на те, що у воєнний період жінкам стало складніше отримувати стабільну та довготривалу підтримку. Частина сервісів працює з підвищеним навантаженням, а потреби постраждалих значно перевищують наявні ресурси.

«Після початку війни запитів стало більше, а ресурсів, особливо кадрових, не так і багато. Через це іноді складно забезпечити жінці ту тривалу підтримку, якої вона потребує». (Респондентка 9)

Практики міжвідомчої взаємодії порушувалися практично в кожному інтерв'ю. Фахівчині підкреслювали, що робота з жінками, які постраждали від насильства, майже ніколи не обмежується допомогою однієї служби, оскільки більшість випадків потребує одночасного залучення психологічної, соціальної, юридичної та медичної підтримки.

«Ми постійно співпрацюємо з поліцією, лікарями, юристами та іншими організаціями, тому що одна служба не може закрити всі потреби жінки». (Респондентка 5)

Цікаво, що результати кількісного опитування показали недостатню обізнаність жінок щодо міжвідомчої системи допомоги. Більшість респонденток насамперед асоціювали звернення у випадках насильства саме з

поліцією, тоді як про можливість отримання підтримки через соціальні служби, кризові кімнати, значно менше жінок знали про діяльність мобільних бригад та психологічних сервісів. Це свідчить про недостатню поінформованість населення щодо комплексної системи допомоги постраждалим від насильства.

Результати якісного та кількісного дослідження показали певну невідповідність між реальною системою міжвідомчої взаємодії та рівнем обізнаності населення щодо можливостей отримання допомоги (див. Таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 Порівняння результатів кількісного та якісного досліджень про систему міжвідомчої взаємодії

<i>Погляд фахівчинь</i>	<i>Результати опитування</i>
Фахівчині зазначали, що ефективна допомога жінкам можлива лише за умови міжвідомчої взаємодії між поліцією, соціальними службами, медичними установами, психологами та громадськими організаціями.	Більшість респонденток насамперед асоціювала звернення по допомогу саме з поліцією.
Учасниці інтерв'ю наголошували, що одна служба не може самотійно забезпечити всі потреби постраждалої жінки.	Значна частина жінок мала недостатню інформацію про кризові кімнати, мобільні бригади, соціальні служби та психологічні сервіси.
Фахівчині підкреслювали важливість перенаправлення між різними службами та комплексного супроводу випадку.	Опитування засвідчило недостатню поінформованість жінок щодо комплексної системи підтримки постраждалих від насильства.

За словами респонденток, практики перенаправлення та взаємодії з іншими службами у межах їхніх організацій загалом функціонують стабільно. Учасниці інтерв'ю пояснювали це тим, що без постійної комунікації між різними фахівцями повноцінний супровід жінки фактично неможливий.

«У нашій організації ця взаємодія працює нормально, тому що без цього вести випадок просто неможливо». (Респондентка 2)

При цьому під час інтерв'ю неодноразово звучала думка про те, що така ситуація є не всюди. В інших громадах або організаціях міжвідомча взаємодія може бути значно слабшою, через що жінки стикаються з труднощами під час отримання допомоги.

«Ми знаємо, що не всюди ця система працює однаково добре. У деяких громадах жінка може просто не отримати потрібного перенаправлення або підтримки». (Респондентка 9)

Окремі респондентки пов'язували це з нестачею спеціалістів, перевантаженням служб та недостатньою комунікацією між різними установами. У певних випадках жінка залишається сам на сам із необхідністю пошуку допомоги, їй пояснювати свою ситуацію повторно та шукати необхідних спеціалістів без супроводу.

«Є організації, де співпраця між службами дуже слабка, і тоді жінці доводиться самотійно шукати допомогу в різних місцях». (Респондентка 9)

Проблема доступності послуг особливо помітна у невеликих громадах або сільській місцевості. Як зазначали деякі учасниці інтерв'ю, у таких населених пунктах часто бракує кризових кімнат, спеціалізованих психологів або служб, які мають досвід роботи саме з випадками гендерно зумовленого та домашнього насильства.

«У маленьких містах часто немає окремих психологів, кризових кімнат або спеціалістів саме щодо домашнього насильства». (Респондентка 6)

«Чим менша громада, тим менше послуг є в цій громаді. І тим більша проблема з доступом до надання допомоги». (Респондентка 8)

Залишається головний бар'єр, це недостатність фінансових ресурсів для забезпечення повноцінного соціального супроводу жінок, які постраждали від насильства. Респондентки зазначали, що у багатьох випадках жінки звертаються по допомогу, не маючи навіть базових речей першої необхідності. Особливо це стосується жінок із дітьми, які терміново залишають місце проживання після випадків насильства.

«Дуже часто жінки приїжджають буквально без нічого. Інколи немає навіть базових речей, одягу, білизни, засобів гігієни». (Респондентка 3)

У відповідях фахівчинь простежувалася думка про те, що навіть за наявності спеціалізованих служб та кризових кімнат реалізувати комплексну підтримку на практиці буває складно через обмежені ресурси. Частина організацій працює переважно за рахунок грантового фінансування або благодійної допомоги, але цього не завжди достатньо для покриття реальних потреб жінок та їхніх дітей.

«Є речі, які фонд просто не покриває. Наприклад, харчування або якісь повсякденні потреби жінки й дітей». (Респондентка 2)

Фахівчині зазначали, що проблема полягає не лише у забезпеченні короткотривалого прихистку чи консультацій, а й у необхідності тривалого супроводу, який потребує значно більших фінансових та людських ресурсів. У багатьох випадках жінкам необхідна допомога з житлом, працевлаштуванням, оформленням документів, забезпеченням базовими речами та подальшою психологічною підтримкою.

«Найчастіше проблема в тому, що жінка просто не має фінансової самостійності. Особливо якщо вона в декреті або тривалий час не працювала». (Респондентка 5)

Особливо це стосується сімей, які тривалий час перебувають у складних життєвих обставинах. За словами експерток, у багатьох випадках домашнє насильство поєднується з іншими проблемами, як алкогольна або наркотична

залежність, безробіття, бідність, несприятливі умови проживання, а також насильство щодо дітей.

«Часто це сім'ї, де є одразу багато проблем. І працювати там потрібно комплексно». (Респондентка 2)

У таких ситуаціях одноразового втручання або короткострокової допомоги, на думку респонденток, недостатньо. Частина фахівчинь говорила про необхідність більш тривалого контролю, соціального супроводу сімей та швидшого реагування з боку відповідних служб, особливо коли насильство відбувається систематично або у сім'ї є діти.

«Є ситуації, де вже потрібен жорсткіший контроль і швидше реагування, тому що страждають не тільки жінки, але й діти». (Респондентка 8)

Сучасні практики протидії домашньому насильству, на думку фахівчинь, не повинні обмежуватися лише підтримкою постраждалої жінки. Неодноразово звучала думка про те, що більшість наявних сервісів зосереджена саме на допомозі постраждалих, водночас робота з людьми, які вчиняють насильство, залишається значно менш розвиненою.

«Ми в основному працюємо вже з наслідками насильства, коли жінка звернулася по допомогу. Але самої роботи з кривдниками дуже мало». (Респондентка 4)

«У нас більше механізмів підтримки постраждалої, ніж механізмів впливу на людину, яка вчиняє насильство». (Респондентка 6)

«Дуже часто після всіх втручань жінка повертається у те саме середовище, де нічого не змінилося». (Респондентка 3)

Частина респонденток звертала увагу на те, що навіть після втручання служб ситуація може повторюватися, оскільки поведінка кривдника фактично не змінюється. Програми корекції існують не всюди, а в деяких випадках є недостатньо ефективними та формальними. Крім того, самі кривдники не

завжди готові брати у них участь або визнавати власну відповідальність за насильство.

«Поки працюють тільки з жінкою, проблема повністю не вирішується, тому що кривдник часто не проходить жодної реальної корекційної роботи».
(Респондентка 7)

Проведене дослідження показало, що соціальна та психологічна підтримка жінок, які постраждали від насильства в умовах війни, рідко обмежується однією проблемою. Війна посилила не лише потребу у кризовій допомозі, а й необхідність тривалого соціального супроводу, психологічної стабілізації, житлової підтримки та міжвідомчої взаємодії для забезпечення безпеки та відновлення постраждалих жінок.

3.3 Напрями вдосконалення системи підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства

Ефективність системи підтримки значною мірою залежить від того, чи знає постраждала особа про можливість отримання допомоги та чи готова звернутися до відповідних служб. У випадках, коли жінки не мають достатньої інформації про свої права та доступні сервіси підтримки, надання своєчасної допомоги суттєво ускладнюється. Проблему малої кількості звернень по допомогу пов'язують з недостатньою обізнаністю, що безпосередньо впливає на своєчасність звернення по допомогу. Частина жінок не знає про свої права, можливість отримати безпечне житло, психологічну підтримку або юридичний супровід. У деяких випадках це призводить до того, що жінки роками залишаються у ситуації насильства без звернення до відповідних служб.

«Вони не знають, на що мають право. Не знають, що можуть звернутися повторно або поскаржитися, якщо поліція не відреагувала».
(Респондентка 2)

Результати опитування показали недостатній рівень обізнаності жінок щодо можливостей отримання допомоги у випадках домашнього та гендерно зумовленого насильства.

Рисунок 3.3 Розподіл відповідей щодо обізнаності про можливу допомогу при домашньому насильстві

Частина респонденток зазначала, що знає лише про окремі служби підтримки або гарячі лінії, тоді як інформація про кризові кімнати, програми соціального супроводу чи безоплатну правову допомогу залишається малодоступною.

Проблему недостатньої поінформованості підтверджували і фахівчині соціальної сфери. Під час інтерв'ю неодноразово порушувалася тема слабкої профілактичної та інформаційної роботи, це прослідковується як у великих містах, так і у невеликих громадах та сільській місцевості. Подібна тенденція частково підтверджується і результатами кількісного дослідження, адже серед респонденток із невеликих міст і сільської місцевості рівень обізнаності щодо доступних сервісів підтримки виявився нижчим порівняно з жінками, які проживають у великих містах (див. Рисунок 3.4).

Рисунок 3.4 Розподіл відповідей респонденток щодо доступних сервісів підтримки при ситуаціях домашнього насильства

«В більшості громад цієї інформації немає, тому люди, звичайно, звертатися не будуть, бо вони просто не знають, куди». (Респондентка 8)

«У селах дуже часто всі знають про проблему, але ніхто не знає, куди саме можна звернутися по допомогу». (Респондентка 2)

«Багато жінок дізнаються про існування кризових кімнат або безоплатної допомоги вже тоді, коли потрапляють у критичну ситуацію». (Респондентка 5)

«Інформація про допомогу є, але вона недостатньо поширюється. Особливо серед маленьких громад». (Респондентка 1)

«Часто жінки навіть не знають, що можуть отримати психологічну або юридичну підтримку безкоштовно». (Респондентка 7)

Це ще раз підтверджує необхідність підвищити рівень обізнаності населення щодо доступних сервісів підтримки, свідчить про потребу посилення профілактичної та інформаційної роботи як на рівні громад, так і на державному рівні. Важливо не лише створювати нові послуги, але й забезпечувати реальну доступність інформації про них для населення.

Одним із можливих напрямів покращення ситуації може бути активніше інформування населення через соціальні мережі, навчальні заклади, медичні установи, центри надання адміністративних послуг, соціальні служби та місцеві громади. Частина фахівчинь наголошувала, що жінки часто дізнаються про допомогу випадково через соціальні мережі та телебачення, проте існує категорія населення, для якої це недоступно, тому інформація про сервіси повинна бути більш помітною та постійно поширюватися за допомогою соціальної реклами на вулицях. Наприклад, важливу роль у підвищенні обізнаності населення відіграють інформаційно-просвітницькі кампанії, зокрема щорічна міжнародна акція «16 днів проти насильства» (Додаток В), спрямована на привернення уваги до проблеми гендерно зумовленого та домашнього насильства, інформування про доступні сервіси допомоги та формування нетерпимості до будь-яких проявів насильства.

Окрему увагу, на думку учасниць інтерв'ю, варто приділяти просвітницькій роботі у сільській місцевості та невеликих громадах, де жінки часто мають нижчий рівень правової обізнаності та менший доступ до спеціалізованих послуг.

«У маленьких громадах люди часто навіть не знають, що психологічне насильство — це теж привід звернутися по допомогу». (Респондентка 4)

Навіть попри наявність законодавчих механізмів, на практиці система допомоги працює нерівномірно. У частині громад постраждалі жінки не мають доступу до окремих послуг підтримки, або послуга існує лише формально через нестачу ресурсів і підготовлених кадрів. Часто бракує спеціалістів, які мають досвід роботи саме з темою гендерно зумовленого та домашнього насильства.

«Мають бути забезпечені базові послуги за законодавством. Їх 17, але, мені здається, немає жодної громади, де вони реально були б доступні в повному обсязі». (Респондентка 1)

«Чим менша громада, тим складніше знайти спеціалістів, які реально мають підготовку для роботи з такими випадками». (Респондентка 8)

Допомога постраждалим жінкам потребує не тільки теоретичної підготовки, а й розуміння травма орієнтованого підходу, кризового реагування та особливостей комунікації з людьми, які пережили насильство. Частина респонденток зазначала, що недостатня підготовка окремих працівників може призводити до формального ставлення, недовіри з боку жінок або навіть повторної травматизації. Проте це проблема у різних структурах, зокрема й у правоохоронних органах, адже саме від першої реакції спеціалістів часто залежить готовність постраждалої жінки звертатися по подальшу допомогу та довіряти системі підтримки.

«Від першої реакції спеціаліста дуже багато залежить. Якщо жінку не почули, вона може більше не звернутися». (Респондентка 5)

Окремо фахівчині порушували тему емоційного виснаження самих працівників соціальної сфери. У відповідях респонденток простежувалося, що робота з випадками насильства, особливо в умовах воєнного стану, є психологічно складною та вимагає постійної професійної підтримки для спеціалістів.

«Це дуже важка тема емоційно. Спеціалісти теж вигорають». (Респондентка 3)

У кількох інтерв'ю також звучала думка про необхідність регулярного навчання, підвищення кваліфікації та практичної підготовки спеціалістів, які працюють із постраждалими жінками. Респондентки наголошували, що тема насильства передбачає не лише теоретичні знання, а й навички кризової комунікації, ведення складних випадків та міжвідомчої взаємодії.

«Такі випадки потребують спеціальної підготовки. Тут недостатньо просто загальних знань». (Респондентка 7)

«Спеціалісти повинні проходити постійні навчання, тому що ситуації часто дуже складні». (Респондентка 8)

«Робота з випадками насильства сильно відрізняється від звичайного соціального консультування». (Респондентка 5)

«Для того, щоб щось реально змінювати, мають бути люди, які вміють із цим працювати. А з кадрами зараз велика проблема». (Респондентка 4)

Результати кількісного дослідження підтвердили тези, які неодноразово озвучували фахівчині під час інтерв'ю щодо недостатнього рівня довіри жінок до системи допомоги та сумнівів у можливості отримати реальний захист після звернення (див. Рисунок 3.5).

Рисунок 3.5 Розподіл відповідей респонденток щодо довіри системам допомоги у випадках домашнього насильства

Наразі залишається необхідність кращої координації між усіма структурами, які працюють із випадками домашнього насильства. Респондентки зазначали, що проблема часто полягає не лише у нестачі ресурсів, а й у відсутності цілісної системи підтримки від моменту звернення жінки по допомогу до її подальшого виходу із ситуації насильства.

«Мені здається, найбільше не вистачає саме злагодженої роботи всіх структур: поліції, юристів, соціальних служб, центрів допомоги». (Респондентка 7)

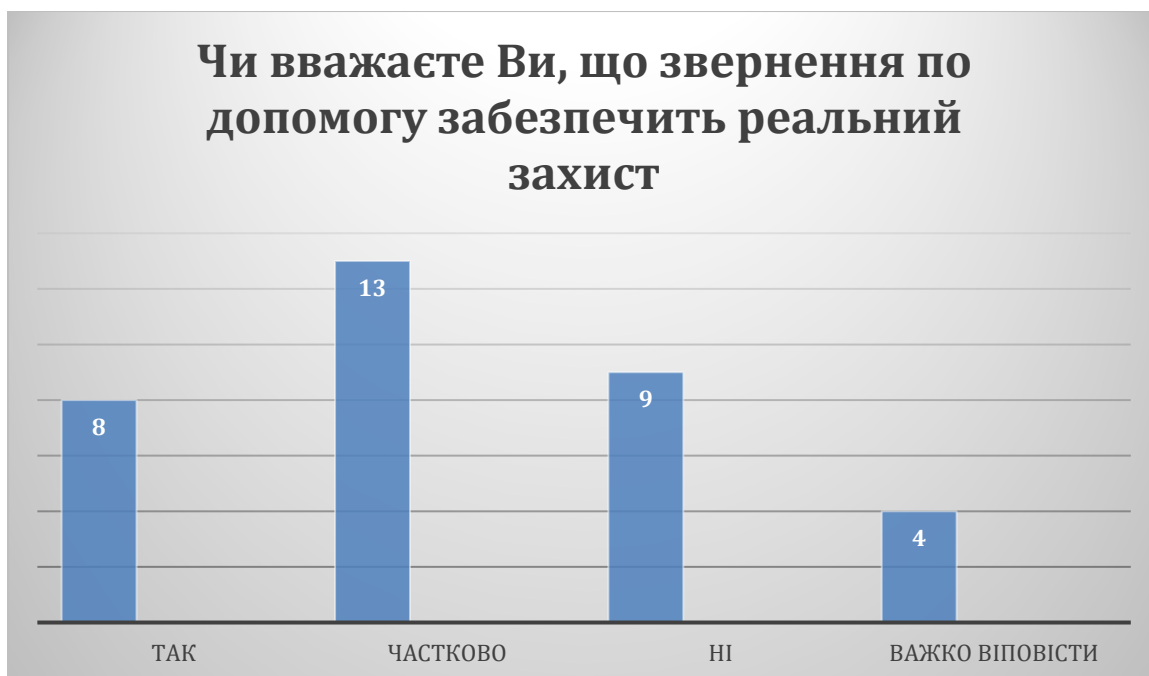

Рисунок 3.6 Розподіл відповідей респонденток про довіру до систем допоти при ситуації домашнього насильства

«Потрібно, щоб система реально захищала жінку, а не просто приймала заяву». (Респондентка 2)

Частина фахівчинь також звертала увагу на недостатню ефективність окремих механізмів реагування на домашнє насильство та потребу посилення відповідальності кривдників. На думку респонденток, жінки не завжди відчують себе захищеними навіть після звернення по допомогу.

У кількох розмовах згадувалося також питання недостатньої роботи з кривдниками. На думку частини респонденток, система реагування переважно зосереджується на допомозі постраждалій жінці, тоді як корекційна робота з особами, які вчиняють насильство, залишається обмеженою або формальною.

«Поки працюють тільки з жінкою, проблема повністю не вирішується». (Респондентка 7)

Серед можливих напрямів удосконалення системи підтримки респондентки також називали:

1. збільшення кількості кризових кімнат і притулків
2. забезпечення жінок тимчасовим житлом

3. розвиток програм фінансової підтримки
4. посилення профілактичної роботи у громадах
5. підвищення кваліфікації спеціалістів
6. покращення роботи правоохоронних органів
7. розвиток довготривалого соціального супроводу

Вдосконалення системи підтримки жінок, які постраждали від насильства, потребує не лише розширення окремих послуг, а й комплексних змін у сфері міжвідомчої взаємодії, профілактики, інформування населення та забезпечення доступності допомоги на рівні громад.

ВИСНОВКИ

Гендерно зумовлене насильство щодо жінок є системним соціальним явищем, яке пов'язане з гендерною нерівністю, соціальними стереотипами, економічною залежністю та нерівним розподілом влади між жінками й чоловіками. Домашнє насильство виступає однією з форм гендерно зумовленого насильства та може проявлятися у фізичній, психологічній, економічній та сексуальній формах. Воєнний стан сприяв загостренню проблеми насильства через підвищений рівень стресу, втрату житла, вимушене переміщення, економічну нестабільність та руйнування соціальних зв'язків. Вплив війни на поширення гендерно зумовленого насильства проявляється у зростанні кількості випадків домашнього насильства, посиленні вразливості жінок та ускладненні доступу до допомоги. Війна створює додаткові фактори вразливості для жінок та ускладнює можливість своєчасного звернення по допомогу. У цьому контексті особливого значення набуває соціальна та психологічна підтримка постраждалих жінок. Соціальна підтримка спрямована на забезпечення безпеки, доступу до житла, правової допомоги, відповідних соціальних послуг і ресурсів для подолання складних життєвих обставин. Психологічна підтримка передбачає стабілізацію емоційного стану, подолання наслідків травматичного досвіду, відновлення внутрішніх ресурсів особистості та сприяння психоемоційному відновленню жінок, які постраждали від насильства.

Проведене емпіричне дослідження показало, що повномасштабна війна суттєво вплинула на поширення гендерно зумовленого та домашнього насильства. Після початку повномасштабного вторгнення проблема насильства стала більш помітною, а випадки звернень почали супроводжуватися складнішими життєвими обставинами. Основними наслідками війни, які впливають на становище жінок, стали фінансова

нестабільність, житлова незахищеність, психологічне виснаження, вимушене переміщення та посилення залежності від партнерів. Соціальні та психологічні наслідки для жінок проявляються у погіршенні емоційного стану, зростанні тривожності, почутті небезпеки, соціальній ізоляції та втраті стабільності. Жінкам стало складніше звертатися по допомогу через страх, недовіру до правоохоронних органів, економічну залежність та відсутність стабільних умов для самостійного життя. Змінився характер звернень, жінки частіше потребують довготривалого соціального супроводу, а випадки насильства поєднуються з наслідками воєнної травматизації. Почастішали випадки, у яких кривдниками є військовослужбовці або чоловіки, які повернулися із зони бойових дій, пережитий травматичний досвід, психологічне виснаження, труднощі адаптації до цивільного життя та відсутність своєчасної психологічної допомоги можуть впливати на загострення конфліктів у сім'ї та підвищення рівня агресії. Жінки стикаються зі страхом мобілізації партнера, почуттям провини або переконанням, що під час війни проблема домашнього насильства є менш важливою порівняно з воєнними подіями. Це створює додаткові бар'єри для своєчасного виявлення випадків насильства та отримання необхідної підтримки.

У ході дослідження було визначено рівень обізнаності жінок щодо нормативно-правового забезпечення, доступних послуг та сучасних практик надання соціальної і психологічної підтримки постраждалим від гендерно зумовленого насильства в умовах війни. Результати дослідження показали, що значна частина респонденток має недостатню інформацію про можливості отримання допомоги, функціонування спеціалізованих служб і способи захисту постраждалих. Щодо нормативно-правового забезпечення, результати дослідження показали, що значна частина респонденток недостатньо обізнана про законодавчі механізми захисту постраждалих від насильства та можливості отримання правової допомоги. Більшість

учасниць дослідження насамперед асоціювали допомогу із зверненням до поліції, тоді як про діяльність соціальних служб, кризових кімнат, мобільних бригад, послуг соціального супроводу та безоплатного юридичного консультування знали значно менше респонденток. Щодо доступних послуг та сучасних практик надання соціальної і психологічної підтримки, дослідження засвідчило недостатній рівень поінформованості жінок про можливості кризового реагування, психологічного консультування, перенаправлення до спеціалізованих служб та програм довготривалого супроводу постраждалих.

Дослідження також дало змогу проаналізувати сучасні практики надання соціальної та психологічної підтримки жінкам, які постраждали від насильства. Реалізація соціальної та психологічної допомоги відбувається через кризове реагування, психологічне консультування, соціальний супровід, перенаправлення до інших служб, надання тимчасового прихистку, правову підтримку та міжвідомчу взаємодію. Значну роль у системі допомоги відіграють громадські організації, благодійні фонди, соціальні служби, мобільні бригади та кризові кімнати. Водночас дослідження показало, що на практиці система підтримки стикається з низкою труднощів, серед яких недостатнє фінансування, кадровий дефіцит, обмежена кількість спеціалізованих послуг та нерівний доступ до допомоги у різних громадах. Аналіз соціальної та психологічної підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства, показав, що допомога має комплексний характер та охоплює як психологічну стабілізацію, так і вирішення соціально-побутових, житлових та юридичних проблем. У більшості випадків жінки звертаються по допомогу вже у кризових ситуаціях, коли жінки потребують термінового захисту для себе та своїх дітей. Серед основних напрямів удосконалення системи підтримки визначено необхідність посилення міжвідомчої взаємодії, розширення програм довготривалого супроводу, збільшення кількості кризових кімнат і

соціального житла, розвитку програм роботи з кривдниками, посилення інформаційно-просвітницької роботи, а також посилення професійної компетентності спеціалістів соціальної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко-Бузиль Ю.Ю. Психологічний погляд на домашнє насильство як соціальну проблему. 2020. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cc9ced55-e5d3-470c-a9cc-a5d4b0b2ea98/content>.
2. Ботнарєнко І. Психологічне насильство як форма домашнього насильства. Київський університет права НАН України, 2022. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2023.21>.
3. Віллс Е., Калашник О. Протидія домашньому насильству практичний посібник для поліцейських. URL: <https://rm.coe.int/cvavgujan2018-4-ua-web/16807874e0>.
4. Г. В. Герасименко. Проблеми реагування правоохоронних органів на домашнє насильство крізь призму громадської думки. 2017. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2018_1_5.
5. Головна | Благодійний фонд "РОКАДА". Благодійний фонд "Рокада". URL: <https://rokada.org.ua/>.
6. ГО “Дівчата” – громадська організація для підтримки жінок і дівчат в Україні. URL: <https://divchata.org/>.
7. ГО Ла Страда. Річний звіт 2024. Україна, 2024. URL: https://lastrada.org.ua/wp-content/uploads/2025/09/lastrada_report_2024.pdf.
8. Джаббарова Лілія. Сучасна когнітивно-поведінкова терапія. Харків, 2020. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sochumj_2020_34_32.
9. Касянчук З. Соціальна адаптація та реабілітація жертв домашнього насильства. 2025. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/54713>.
10. Качинська М. О. Гендерно-обумовлене насильство. Право і суспільство. 2017. URL:

<https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1799f7b5-9d03-4c2c-b3a8-709a93c3d611/content>.

11. Кількість випадків домашнього насильства зросла на 20%: МВС та Парламент працюють над посиленням відповідальності. Міністерство внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/news/kilkist-vipadkiv-domasnyogo-nasilstva-zroslo-na-20-mvs-ta-parlament-praciuiut-nad-posilenniam-vidpovidalnosti-1>.
12. Конвенція про захист цивільного населення під час війни : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 : станом на 23 лют. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
13. Міщик Л. Особливості системного підходу в професійній діяльності соціальних працівників. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2016_133_37.
14. Олена Гончаренко. Фахова підготовка майбутніх соціальних працівників до гендерно чутливої соціальної роботи : Вісник післядипломної освіти. Випуск 12(41) «Серія «Педагогічні науки». 2019. URL: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-12\(41\)](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-12(41)).
15. Організація з безпеки і співробітництва в Європі. Психологічна та соціальна допомога постраждалим під час війни та у період післявоєнного відновлення. Київ : Довід. для широк. кола фахівців соц. сфери, 2025. URL: https://resources.osce.org/sites/default/files/documents/publications/2026/04/Довідник_Психологічна%20та%20соціальна%20допомога_ОБСЄ_2025.pdf.
16. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

17. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
18. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 7 лют. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
19. Проєкт спрямований на покращення захисту жінок і дівчат від домашнього насильства | Благодійний фонд РОКАДА. Благодійний фонд "Рокада". URL: <https://rokada.org.ua/proiekt-spriamovanyi-na-pokrashchennia-zakhystu-zhinok-i-divchat-vid-domashnoho-nasylstva/>.
20. Рачкевич Адріана Адамівна. Діяльність громадських організацій у сфері соціальної підтримки постраждалих від домашнього насильства. 2024. URL: <https://ena.lpnu.ua/server/api/core/bitstreams/bf0bf9e9-2784-4849-8eaa-1b2592285276/content>.
21. Степаненко О. Психологічне насильство як форма домашнього насильства. 2023. № 3 (2023): Нове укр. право. URL: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.3.22>.
22. Татарчук О. Сучасні можливості психологічної практики у роботі психолога із сімейним насиллям. 2024. URL: <http://ds.forlan.org.ua:80/handle/123456789/706>.
23. Черевко К. О. Домашнє насильство та насильство щодо жінок у розрізі законодавства України. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2021.
24. Швед О. Роль соціальних працівників у допомозі жертвам сексуального насильства, пов'язаного з війною. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24 березня 2023 року). 2022. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/2023/materiali%20konf/4_Збірник.pdf.

25. Abrar Stefania Joni Lovenduski Helen Margetts. Feminist Ideas and Domestic Violence Policy Change, Political Studies. 2000.
26. Andrew Morrison. Addressing Gender-Based Violence: A Critical Review of Interventions. 2005. URL: <https://doi.org/10.1093/wbro/lkm003>.
27. Cheribeth T. The Role of Social Support in the Lives of Women Exiting Domestic Violence Shelters: An Experimental Study. 1994. URL: <https://doi.org/10.1177/088626095010004004>.
28. Dominelli L. Feminist Social Work Theory and Practice. 2002.
29. Evelyn F. Acoba. Social support and mental health: the mediating role of perceived stress. 2023. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1330720>.
30. Flynn Saulnier C. Incorporating Feminist Theory into Social Work Practice: Group Work Examples. 2000. URL: https://doi.org/10.1300/J009v23n01_02.
31. GeckHong Yeo. How Does Perceived Social Support Relate to Human Thriving? A Systematic Review With Meta-Analyses. American Psychological Association. 2025. URL: <https://doi.org/10.1037/bul0000491>.
32. Giulia Ferrari. Domestic violence and mental health: a cross-sectional survey of women seeking help from domestic violence support services. 2014. URL: <https://doi.org/10.3402/gha.v7.25519>.
33. Hsieh & Kramer. Social Support. 2023. Vol. 10. URL: https://hcom.illinois.edu/wp-content/uploads/2023/03/HsiehKramer.pdf?utm_source=chatgpt.com.
34. Jill S. Levenson. Trauma-Informed Social Work Practice. 2017. URL: <https://doi.org/10.1093/sw/swx001>.
35. Joyce L. C. Ma. Theory and practice in clinical social work. 2011. URL: <https://doi.org/10.1080/17525098.2011.614376>.

36. Laura C. Craven. Counseling interventions for victims of intimate partner violence: A systematic review. *Journal of Counseling & Development*, 2023. URL: <https://doi.org/10.1002/jcad.12478>.
37. Liudmyla V. Piankivska. Social Support of the Individual in War Conditions: Ukrainian and International Experience. 2022. URL: [https://doi.org/10.52534/msu-pp.8\(2\).2022.76-84](https://doi.org/10.52534/msu-pp.8(2).2022.76-84).
38. Maka Lortkipanidze Nino Javakhishvili. Mental health of intimate partner violence victims: depression, anxiety, and life satisfaction. 2025. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1531783>.
39. Manzoor Hussain. Social causes of domestic violence: a study. 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/330556622_SOCIAL_CAUSES_OF_DOMESTIC_VIOLENCE_A_STUDY#fullTextFileContent.
40. Nancy Felipe Russo. Gender-Based Violence Concepts, Methods, and Findings. 2005. URL: <https://doi.org/10.1196/annals.1385.024>.
41. Project S. D. V. Domestic violence: Policy and procedures for health professionals in Surrey. Surrey Domestic Violence Project, 2000.
42. Rapid Gender Analysis of Ukraine. UN Women and CARE International. 2022. URL: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-05/Rapid-Gender-Analysis-of-Ukraine-en.pdf>.
43. Roger E. Mitchell & Christine A. Hodson. Coping with domestic violence: Social support and psychological health among battered women. 1983.
44. Simona Sharoni Julia Welland. Handbook on Gender and War. Elgar, 2015.
45. Smith Mark Monteux Sebastian. Trauma-informed approaches: a critical overview of what they offer to social work and social care. 2023. URL: https://discovery.dundee.ac.uk/ws/portalfiles/portal/99091364/insights_70.pdf.

46. Stevan E. Hobfoll and Perry London. The Relationship of Self-Concept and Social Support to Emotional Distress Among Women During War. 2010. URL: <https://doi.org/10.1521/jscp.1986.4.2.189>.
47. Trauma-Informed Care in Behavioral Health Services. Treatment Improvement Protocol (TIP) Series, No. 57 Center for Substance Abuse Treatment (US).
48. UNFPA Ukraine. Voices from Ukraine Advocacy Brief: An Overview of Gender-Based Violence in Ukraine. 2024. URL: https://ukraine.unfpa.org/en/publications/voices-ukraine-brief-2024?utm_source=chatgpt.com.
49. Unfpa Ukraine annual report 2022. URL: [https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/2024-08/annual%20report%202022%20\(1\).pdf](https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/2024-08/annual%20report%202022%20(1).pdf).
50. Walker Lenore E. Psychology and domestic violence around the world. 1999.
51. WHO clinical and policy guidelines. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women. 2013. URL: <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/7685869e-cd94-4a24-aaaa-4245f89482b7/content>.
52. WHO, War Trauma Foundation and World Vision International M. H. B. H. a. S. U. (. Psychological first aid: Guide for field workers. 2011. URL: <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/e7e129fb-b306-496d-84a5-67bb70abc130/content>.
53. World Health Organization. Global and regional estimates of violence against women. 2013. URL: <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/befdb859-99f5-4632-804d-04eb3fe8d940/content>.
54. World Health Organization. Violence Against Women Prevalence Estimates. 2021. URL:

<https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/145c0488-87d1-4d3f-a562-f98f9bd5dac2/content>.

ДОДАТКИ

Додаток А. Гайд опитування

Шановна респондентко!

Запрошую Вас взяти участь в анонімному опитуванні, яке проводиться в межах кваліфікаційного дослідження на тему: «Соціальна та психологічна підтримка жінок, які постраждали від гендерно зумовленого насильства в умовах війни».

Метою дослідження є вивчення впливу повномасштабної війни на проблему гендерно зумовленого та домашнього насильства, рівень обізнаності жінок щодо доступних сервісів допомоги, а також оцінка ефективності соціальної та психологічної підтримки постраждалих.

Опитування є повністю анонімним. Усі отримані результати будуть використані виключно в узагальненому вигляді з науковою метою. Участь у дослідженні є добровільною, а Ви можете відмовитися від відповіді на будь-яке запитання.

Блок 1. Загальна інформація

1. Ваш вік:

18–25

26–35

36–50

50+

2. Ваш статус проживання:

проживаю за місцем постійного проживання

внутрішньо переміщена особа (ВПО)

повернулася після переміщення

3. Де Ви зараз проживаєте?

у великому місті

у малому місті

у сільській місцевості

Блок 2. Вплив війни на життя жінок

4. Чи вплинула повномасштабна війна на Ваше життя?

значно

частково

майже не вплинула

5. На Вашу думку, чи вплинула війна на гендерно зумовлене та домашнє насильство?

так, проблема посилилася

ні, суттєвих змін не відбулося

важко відповісти

6. Як саме війна, на Вашу думку, вплинула на становище жінок? (можна обрати кілька варіантів)

посилилася фінансова залежність

з'явилися житлові труднощі

зріс рівень стресу та тривожності

стало складніше звертатися по допомогу

зросла психологічна напруга у сім'ях

інше _____

Блок 3. Досвід та сприйняття проблеми насильства

7. Чи стикалися Ви або люди з Вашого оточення з домашнім насильством?

так, особисто

так, у моєму оточенні

ні

8. Якщо так, чи змінилася частота або інтенсивність таких ситуацій під час війни?

збільшилася

залишилася без змін

зменшилася

важко відповісти

9. Які форми насильства Вам відомі? (можна обрати кілька варіантів)

психологічне

фізичне

економічне

сексуальне

цифрове

Блок 4. Звернення по допомогу та рівень довіри

10. Які фактори, на Вашу думку, найчастіше перешкоджають жінкам звертатися по допомогу? (можна обрати кілька варіантів)

страх осуду

недовіра до служб допомоги

фінансова залежність

відсутність житла

страх за дітей

невпевненість у реальному захисті

відсутність інформації

інше _____

11. Чи зверталися Ви або відомі Вам особи по допомогу у випадках насильства?

так

ні

12. Якщо ні, то чому?

страх

недовіра до служб

відсутність інформації

сором або страх осуду

інше _____

13. До яких служб, на Вашу думку, жінки найчастіше звертаються у випадках домашнього насильства?

поліція

соціальні служби

громадські організації

медичні установи

психологічні служби

нікуди

важко відповісти

14. До яких служб, на Вашу думку, варто звертатися у випадках насильства? (можна обрати кілька варіантів)

поліція

соціальні служби

психологічні служби

громадські організації

медичні установи

юристи / безоплатна правова допомога

мобільні бригади

кризові кімнати / притулки

15. Чи достатньо Ви поінформовані про те, куди можна звернутися у випадку домашнього насильства?

так

частково

ні

важко відповісти

16. Чи довіряєте Ви системі допомоги у випадках домашнього насильства?

повністю довіряю

частково довіряю

не довіряю

важко відповісти

17. Чи вважаєте Ви, що звернення по допомогу забезпечить реальний захист?

так

частково

ні

важко відповісти

Блок 5. Потреби та оцінка системи підтримки

18. Які форми підтримки Ви вважаєте найбільш необхідними для жінок, які постраждали від насильства? (можна обрати кілька варіантів)

психологічна допомога

безпечне житло

юридична допомога

фінансова підтримка

соціальний супровід

медична допомога

19. Хто, на Вашу думку, має відігравати основну роль у підтримці жінок, які постраждали від насильства?

поліція

соціальні служби

громадські організації

психологи

медичні працівники

усі перелічені служби спільно

20. Чи достатньо, на Вашу думку, підтримки для постраждалих жінок під час війни?

так

частково

ні

Додаток Б. Гайд напівструктурованого інтерв'ю для фахівців

Вступна частина

Коротке представлення

Пояснення теми дослідження

Повідомити про конфіденційність та добровільність участі

Запитати дозвіл на запис інтерв'ю

Наша розмова буде складатися з декількох тематичних блоків. Тож, якщо Ви не заперечуєте, можемо розпочати інтерв'ю.

Блок 1. Професійний досвід та діяльність організації

Скільки років Ви працюєте у сфері підтримки жінок, постраждалих від насильства?

З якими випадками насильства Ви найчастіше працюєте?

Які форми соціальної та психологічної підтримки надаються жінкам у Вашій організації?

Блок 2. Вплив війни на проблему насильства

Як, на Вашу думку, повномасштабна війна вплинула на ситуацію з гендерно зумовленим та домашнім насильством?

Чи змінилася кількість звернень після початку повномасштабної війни?

Чи помітили Ви зміни у характері звернень або ситуаціях, з якими звертаються жінки?

Чи є різниця між потребами жінок до війни та зараз?

Блок 3. Потреби жінок та доступ до допомоги

З якими основними потребами звертаються жінки, постраждалі від насильства? Яка допомога є найбільш затребуваною?

Які бар'єри найчастіше заважають жінкам звертатися по допомогу?

Блок 4. Ефективність послуг та міжвідомча взаємодія

Чи здійснюється міжвідомча співпраця з іншими службами та організаціями? Яким чином відбувається ця взаємодія?

Чи виникають труднощі у співпраці між різними службами?

Блок 5. Проблеми та ресурси системи підтримки

Чи вистачає ресурсів для надання необхідної допомоги?

Які системні проблеми існують у сфері підтримки постраждалих жінок?

Яких послуг або програм, на Вашу думку, зараз найбільше бракує?

Які зміни на державному рівні є найбільш необхідними?

Завершальна частина

Чи хотіли б Ви додати щось важливе, про що ми не поговорили?

Додаток В. Щорічна акція 16 днів проти насильства

16 днів ПРОТИ НАСИЛЬСТВА

- 25 листопада – Міжнародний день боротьби з насильством щодо жінок.
- 1 грудня – Всесвітній день боротьби зі СНІДом.
- 2 грудня – Міжнародний день боротьби з рабством.
- 3 грудня – Міжнародний день людей з обмеженими фізичними можливостями.
- 5 грудня – Міжнародний день волонтера.
- 6 грудня – Вшанування пам'яті студенток, розстріляних у Монреалі.
- 9 грудня – Міжнародний день боротьби з корупцією.
- 10 грудня – Міжнародний день прав людини.

Додаток Г. Статистика МВС, щодо домашнього насильства

Додаток Д. Дослідження Ла Страда

Приклади ситуацій, про які розповідали жінки, які вперше стикнулися з домашнім насильством після повномасштабного вторгнення РФ в Україну:

З початком повномасштабної війни, абонентка, її син та невістка вимушені були виїхати в іншу область України. Всі члени родини оформили статус ВПО. Через обмежені фінансові можливості під час війни, абонентка, її син та невістка вимушені жити спільно в одній квартирі. Невістка та син спричиняють психологічне насильство до абонентки, інколи б'ють. Жінка один раз за час дії воєнного стану викликала поліцію, але належного реагування не було. Зі слів абонентки, поліцейські вмовляли членів родини помиритися, бо це сімейні справи, а зараз триває війна.

ВПО з Харківської області, понад 50 років

Абонентка разом із чоловіком переїхала з Донецької області до сестри у Дніпропетровську область. В новому місці тимчасового проживання чоловік почав зловживати спиртними напоями, проявляти агресію, здійснює психологічне насильство відносно абонентки. До органів поліції абонентка не зверталась.

ВПО з Донецької області, 41– 50 років

За час війни чоловік 3 рази побив абонентку, звинувачуючи її у власних проблемах: втрата роботи, страх мобілізації.

мешканка Миколаївської області, 31–40 років

ДОСТУПНІСТЬ СТРУКТУР У МІСЦІ ПРОЖИВАННЯ/ПЕРЕБУВАННЯ АБОНЕНТОК

КІЛЬКІСТЬ ОПИТАНИХ ПОСТРАЖДАЛИХ, ДЛЯ ЯКИХ ЧЕРЕЗ ПЕВНІ ОБСТАВИНИ СУБ'ЄКТИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ Є НЕДОСТУПНИМИ:

ВПО Малозабезпечені Багатодітні Пенсіонерки Особи з інвалідністю

Органи Національної поліції

Медичні установи

Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги

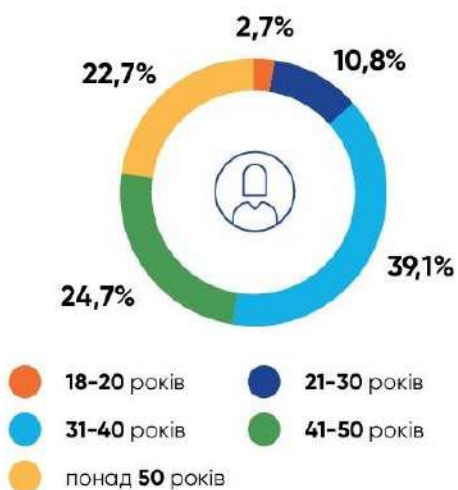

ГЕОГРАФІЯ:

Всього опитано **202** постраждалих від гендерно зумовленого, зокрема домашнього насильства

ВІК ОПИТАНИХ АБОНЕНТОК

4

СЕРЕД ОПИТАНИХ АБОНЕНТОК **74 (36,6%)** ЗАЗНАЧИЛИ, ЩО ВОНА САМА АБО Ж ЇЇ РОДИНА МАЮТЬ СПЕЦІАЛЬНИЙ СТАТУС:

29	Внутрішньо переміщені особи
14	Малозабезпечені
13	Пенсіонер/пенсіонерка
7	Багатодітна мати/батько
7	Особа з інвалідністю
3	Родина військовослужбовця/виці
1	Учасник/ця АТО
0	Ветеран/ка війни

Суд

Прокуратура

Центр соціальних служб

Центр соціально-психологічної допомоги

Притулок для постраждалих від домашнього насильства

Мобільні бригада соціально-психологічної допомоги

Громадські організації

Гарячі лінії/телефони довіри

ПРИЧИНИ, ЧЕРЕЗ ЯКІ СУБ'ЄКТИ НЕДОСТУПНІ:

- ▶ велика відстань до суб'єктів
- ▶ відсутність коштів на оплату проїзду
- ▶ наявність малолітніх дітей
- ▶ відсутність налагодженого транспортного сполучення
- ▶ неволодіння інформацією про діяльність або ж місцезнаходження суб'єктів.

ЗВЕРНЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ДО СУБ'ЄКТІВ

постраждалі знають, де за місцем проживання (перебування) можна отримати необхідну допомогу.

постраждалих заявляли в **поліцію** щодо факту домашнього насильства з початку повномасштабного вторгнення.

постраждалих звертались по допомогу у зв'язку із ситуацією гендерно зумовленого/домашнього насильства суб'єктів, які надають допомогу:

128 (91,4%) до підрозділів органів Національної поліції України

Звернення стосувалися:

- 101 виклику поліцейських за телефоном 102;
- 19 отримання тимчасового заборонного припису
- 41 подання письмової заяви
- 33 спілкування з дільничним офіцером поліції

17 (12%) установ та закладів охорони здоров'я

Звернення стосувалися:

- 13 щодо отримання медичної допомоги
- 5 проходження судово медичної експертизи

15 (10,7%) до центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги

Звернення стосувалися:

- 10 консультації та роз'яснення з правових питань
- 7 допомоги в написанні заяви (до поліції, до суду про видачу обмежувального припису)
- 2 представництва у кримінальних провадженнях про вчинення злочину

13 (9,3%) до суду

Звернення стосувалися:

- 2 щодо розлучення з кривдником
- 8 щодо притягнення кривдника до відповідальності
- 6 щодо отримання обмежувального припису

Додаток Г. Дослідження БФ Рокада

Чернівці — 067 337 65 68

Львів — 067 447 03 73

Суми — 067 309 89 37

ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО (ГЗН) -

вид насильства (дії чи бездіяльності), який базується на соціальних ролях, стереотипах і нерівності між чоловіками та жінками.

ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО:
побиття, стусани, штовхання, ляпаси, шмагання, примусове обмеження свободи та інші форми насильства, що призводять до фізичного страждання або травм.

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО:
зневага, словесні образи, погрози, постійне критикування, залякування, приниження, ізоляція від оточення, нав'язування почуття провини, переслідування, шантаж тощо.

ЕКОНОМІЧНЕ НАСИЛЬСТВО:
умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів, документів, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування, заборона працювати, навчатися, примушування до праці, тощо.

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО:
зґвалтування, розбещення, домагання, примушування до шлюбу, вагітності, абортів, проституції, змушення до сексуальних актів під тиском або під дією алкоголю та наркотиків тощо, у тому числі вининені стосовно дитини або в її присутності.

112 - загальний номер порятунку;
102 - Національна поліція України;
1547 - Урядова «гаряча лінія» з питань протидії торгівлі людьми та домашньому насильству;
116 123 - Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації.

* Згідно з визначенням у Законі України про запобігання та протидію домашньому насильству.

Додаток Д. Використання ШІ при підготовці кваліфікаційної роботи

№	Назва використаного застосунку або моделі ШІ	Мета використання	Обсяг використання (конкретні розділи)	Опис методики формування контенту	Опис редагування або верифікації
1	ChatGPT	Впорядкування літератури та тексту	Список використаних джерел	Використовувався для структурування списку літератури, редагування	

				тексту за алфавітом	
2	Otter.ai	Транскрипція інтерв'ю	Розділ 3		Використовувався для автоматичного перетворення аудіозаписів інтерв'ю у текстовий формат, що спростило подальший аналіз матеріалу